

AZƏRBAYCAN
QADIN GEYİM BƏZƏKLƏRİ
KİTAB-ALBOM

Bakı – 2016

Redaktor:

Akademik Nailə Vəlixanlı

Müəllif və tərtibatçı:

t.ü.f.d. Gülzadə Abdulova

Albomun hazırlanmasında iştirak etmişlər:

Arxeologiya elmi fond şöbəsinin müdiri t.ü.f.d. **Nasir Quluzadə**
Xüsusi fondun müdiri, t.ü.f.d. **Afət Rüstəmbəyova**
Hədiyyələr və Xatirə Əşyaları fondunun müdiri **Rəna Səfərova**
Etnoqrafiya elmi fond şöbəsinin əməkdaşı **Fəridə Bəşirova**

Tərcüməçi:

Aidə İsmayılova

Fotoqraf:

Musa Nəsirov

Azərbaycan qadın geyim bəzəkləri. Kitab-albom / Müəll. və tərt. Gülzadə Sərxan qızı Abdulova.
– Bakı: Mütərcim, 2016 – 100 səh.

Bu vaxta qədər elmi ədəbiyyatda geyimlər hərtərəfli araşdırılsa da, onların estetik görünüşünü təmin edən dekorativ və əməli əhəmiyyətli bəzəklər haqqında ətraflı məlumatlar verilməmişdir. Albomda bu boşluğu doldurmaq üçün ənənəvi xalq geyimlərinin tərkib hissəsi olan qadın geyimlərinin bəzədilməsində istifadə edilən elementlərin təsnifatı və onlar haqqında qısa məlumatlar verilmişdir. Alboma daxil edilən materiallar Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin fondlarında qorunur.

AMEA Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin elmi şurasının qərarı ilə çap olunur.

ISBN xxxxxxx

© AMEA Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi, 2016

ÖN SÖZ

Qədim və zəngin maddi və mənəvi mədəniyyətə sahiblik edən türk və onun tərkib hissəsi olan Azərbaycan mədəni irsi dünya mədəniyyəti panteonunda özünəməxsus yer tutur. Bu mədəni dəyərlər içərisində geyimlər və bəzəklər də yer alır. Nəsillərdən-nəsillərə ötürülərək keçən əsrin əvvəllərinə qədər istifadə edilən və hal-hazırda muzey fondlarında qorunub saxlanılan ənənəvi xalq geyimləri ilə qürur duymağa haqqımız vardır. Geyimlər və bəzəklər insanın yaşını, sosial və milli mənsubiyyətini, hətta xarakterini, dünyagörüşünü təyin edən göstəricilərdən biridir. “Gözəllik ondur, doqquzu dondur”, “Gözəl seçirsən, cındır içindən seç” xalq deyimləri də geyimlərin insana gözəllik bəxş edən bir element olduğunu təsdiqləyir. Təsadüfi deyildir ki, şifahi xalq yaradıcılığı, klassik poeziya nümunələrində vəsf olunan obrazlarla birlikdə onların geyimləri və bəzəkləri də nəzmə çəkilməmiş, onlar haqqında qısa da olsa, etnoqrafik baxımdan çox qiymətli məlumatlar verilmişdir. Məsələn:

“Simin yaraşdırıb zər nimtənəyə...”;
“Ətəkliyi altun, qəsabəsi zər”; “Başında bərq vurur gün kimi zivər...”; “Əşrəfidən üzük üzündə göyçək...”; “Cilvəsi qarıçqay, cıqqası şahbaz...”; “Sərasər yaxası qızıl düyməli...”; “Zər haşiyə al nimtənə üstündə...”; “O nazik bədənə minadən kəmər...”; “Gümüş kəmər qəddidala yaraşır...”; “Zər ətəkli gümüş kəmər”; “Gəlinin yaxası polad iynəli, Qızın yaxasıdır çarpaz düyməli...”; “Sinəsində şıq-şıq pul avaz eylər...” və s.

Bu nümunələri artırmaq da olar (xüsusən kəmərlər haqqında), belə ki, seçdiyimiz misralar Azərbaycan qadınının gəzdirdiyi geyim bəzəklərinin qısa mənzərəsini canlandırmaqla yanaşı, bu elementlərin geyimlərin ayrılmaz tərkib hissəsi olduğunu da təsdiq edir.

Etnoqrafik araşdırmalar və muzey fondlarında qorunub saxlanan kolleksiyalar da belə bir fikir söyləməyə imkan verir ki, milli qadın geyimlərinin gözəlliyini şərtləndirən əsas əlamətlərdən biri yüksək keyfiyyətli parçalardır, digər mühüm şərt geyimlərə əlavə olunan bəzəklər-

PREFACE

The tangible and intangible cultural heritage of Azerbaijan which is an integral part of rich Turkish ancient culture holds a special place in the world's cultural pantheon. These cultural values are also included in the clothing and ornaments. We have the right to feel proud of the traditional folk dresses, – passed on from generation to generation and used until the beginning of the last century, currently kept to be protected at museum funds. It is well known that the clothing and jewelry may give important clues about its carriers' age, social and national identity and even the persons' nature and personality. Such folkloric sayings as "if beauty is ten, nine of them are clothings", "if you're especially looking for the beautiful then don't consider the clothes" show the well noticed importance and impact of the clothing.

It is no coincidence that there are countless samples of thoughts not only about people, but also about their dressings and ornaments in the folkloric verses, -in the oral folk art and classical poetry-, which gives a brief, but very valuable ethnographic information (translators note: considering the difficulties of translating these verses due to their folkloric and archaic nature and possible misinterpretations, the given samples were not translated and as follows.

Ethnographic researches and collections preserved in museum funds allow to express an opinion that together with the high-quality fabrics, ornaments and other similar handworks on the clothes were the main features of the beauty of women's national clothes. Ornaments as one of the important elements of material culture "more fully reflect social inequalities between social groups, the mentioned period (the nineteenth and twentieth century-GA) characteristics, the life of the people, local and ethnic identity, ethnic and cultural theme and ethnogenetic connections between Turkish nations,

dir¹. Bəzəklər maddi mədəniyyətin mühüm elementlərindən biri kimi "ictimai təbəqələr arasında sosial bərabərsizliyi daha dolğun əks etdirməklə, bəhs olunan dövrün (XIX-XX əsrin əvvəllərinin - G.A) xüsusiyyətlərini, xalqın həyat tərzini və məişətini, lokal və etnik özünəməxsusluğunu, etnik-mədəni təması və türk xalqları arasında etnogenetik əlaqələri, yaş dövrünün ayrı-ayrı pillələrində bəzəklərdən istifadə edilməsində meydana gələn dəyişiklikləri və s. də özündə daha dolğun əks etdirir"².

Uzun tarixi yol keçərək təkmilləşə-təkmilləşə günümüzədək gəlib çatan ənənəvi xalq geyimləri zamanla Avropa-rus təsirlərinə məruz qalaraq, dövrün tələbinə uyğunlaşdırılmış, nəticədə tədricən sıxışdırılaraq aradan çıxarılmışdır. Onlardan bir qismi dəbə uyğun olaraq, digər bir qismi isə praktik baxımdan əlverişli olmadığına görə tarixin arxivinə gömülməyə, arxaikləşməyə məhkum edilmişdir. Albomu hazırlamaqda məqsədımız ulularımızın yaratdığı maddi dəyərləri düzgün təbliğ etmək, unudulmaq və yad əllərə düşmək təhlükəsindən xilas etmək üçün gənc nəsə, xarici tədqiqatçılara sağlam şəkildə çatdırmaqdır.

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin "Etnoqrafiya", "Arxeologiya" və "Xüsusi" fondlarında geyim bəzəklərinin tarixini araşdırmağa yardımçı ola biləcək və bədii dəyərinin misilsizliyi ilə seçilən müxtəlif növ sənətkarlıq nümunələri mühafizə olunmaqdadır. "Arxeologiya" və "Xüsusi" fondlarda mühafizə olunan qədim dövr (kəmərlər, düymələr, piləklər, sancaqlar, alınlıqlar, yaxalıqlar, ümumiyyətlə, bütün zərgərlik nümunələri) bəzəkləri bəzən çox primitiv üsullarla hazırlansa da, estetik baxımdan yüksək sənət əsəri təsiri bağışlayır (XF 13, XF 20, XF 31, XF 167, XF 326). Azərbaycan ərazisindən arxeoloji qazıntılar zamanı əldə olunan zərgərlik nümunələri bir daha onu göstərir ki, "geyim bəzəklərinin tarixi də geyim mədəniyyətinin özünün tarixi qədər qədimdir"³.

Qadın bəzəkləri istifadə təyinatına görə baş, qulaq, boyun, sinə, bel, əl-bilək, eləcə də geyim bəzəkləri kimi qruplara bölünür. Alboma daxil edilməsini planlaşdırdığımız geyim bəzəklərini öz növbəsində gəzdirilmə tərzinə görə tik-

the era of the changes that occurred in the use of ornaments at different levels of age groups".

As a result of increased European-Russian cultural effects on the region, traditional national clothes which come up to the present have been adapted to these effects and gradually removed out from the daily life despite of its long improving way through the history. Some of them have been pushed out from daily use and buried to the archives of history in accordance with new fashion, while some others of the practical point of view. The main purpose of this album is properly promoting these material values created by our ancestors, as well as to eliminate the danger of being forgotten and fall into the wrong hands; also keep them in safe to handover to the young generation and to the attention of foreign researchers.

Various unique and valuable handicraft clothing and jewelry items, – which may be helpful to examine the history of national dress ornaments-, being protected in the "Ethnography", "Archaeology" and "Special" funds of Azerbaijan National History Museum.

Ancient period ornamental stuff (belts, buttons, pins, necklaces, collar, all the jewelry samples in general) kept and protected in the "Archaeology" and "Special" funds of the Museum, gives an impression of high aesthetical artworks while it is easy to see that most of them are prepared using very primitive methods (XF 13, XF 20, XF 31, XF 167, XF 326). Jewelry from the territory of Azerbaijan once again shows that " cloth ornaments and its history is as old as the history of the culture of clothing." .

Considering their intended use the woman clothing ornaments and jewelry divided into groups such as head, ears, neck, chest, spine, hand-wrist, as well as clothing ornaments. The ornament samples which is considered to be shown on the album may be divided into two groups (hanged and stitched) according to their wearing form, also can be

¹ G.Abdulova. Ənənəvi qadın geyim bəzəkləri. MATM 2010. s.185

² F.Vəliyev. Geyimlər və bəzəklər. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. Bakı, 2007, s.323-324

³ F.Vəliyev. XIX-XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın maddi mədəniyyəti. Bakı, 2010, s.142

mə və taxma olmaqla iki, istehsal texnologiyasına görə isə üç qrupa ayırmaq olar. Tikmə bəzəklərə müxtəlif metallardan hazırlanmış ətəklilər, düymələr, çarpazlar, yaxalıqlar, sərmələr, toxuma üsulu ilə hazırlanmış bəzəklər və müxtəlif növ tikmələr, taxma bəzəklərə isə kəmərlər, qarmaq və sancaqlar daxildir.

Geyim bəzəklərini istehsal texnologiyasına görə aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar: zərgərlik sənəti üsulu ilə hazırlanmış bəzəklər (müxtəlif forma və üsullarla hazırlanmış yaxalıqlar, ətəklilər, düymələr, çarpazlar, qarmaqlar, sərmələr, sancaqlar, kəmərlər, başmaq bəzəkləri və s.); toxuma üsulu ilə hazırlanmış bəzəklər (şahpəsənd, qaragöz bafta, bafta, zəncirə, qıvrım, şəms və s.); tikmə sənəti növləri ilə ərsəyə gətirilmiş bəzəklər ("muncuq", "pələk", "məlilik", "quşgözü", "doldurma", "qondarma", "güləbətən", "təkəldüz" və s.). Bütün bu bəzəklər geyimlərin estetik dəyərini artırmaqla yanaşı, eyni zamanda, onu geyinən şəxsin maddi durumunu, sosial vəziyyətini də nümayiş etdirirdi.

Muzey kolleksiyasında toplanan maddi mədəniyyət nümunələri belə deməyə əsas verir ki, Azərbaycan qadını yüksək zövqlə geyinməklə yanaşı, bəzənməyi də öz məişət tərzinin bir hissəsinə çevirmişdir. Bu isə öz növbəsində zərgərlik sənətinin inkişafına təkan vermişdi. Belə ki, səriştəli xalq zərgərləri qadınların bəzəklərə olan tələbatlarını ödəməklə həm də bu gün muzey kolleksiyalarını zənginləşdirən qiymətli sənət nümunələri yaratmış, milli mədəniyyətimizə gözəl töhfələr vermişlər.

Geyim mədəniyyətinin zənginləşməsində qadınların rolunu xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır. Zərif cinsin nümayəndələri geyimləri təkcə biçib-tikməklə, geyinib-gəzdirməklə kifayətlənmiş, eyni zamanda onun zənginləşməsində, yüksək bədii çalar qazanmasında əsas qüvvə olmuşlar. Zərgərlik üsulu ilə hasilə gətirilən bəzəkləri çıxmaq şərtilə, qalan geyim bəzəklərinin hazırlanması gətirilməsi bilavasitə qadın əməyinin, onların göz nurunun bəhrəsi olmuşdur. Hətta qadınların yüksək zövqü, incə qabiliyyəti sayəsində zərgərlik üsulu ilə ərsəyə çatdırılan bəzək məmulatlarının geyimlərə tətbiqi həmin bəzəklərin bədii dəyərini daha da artırmışdır.

divided into three groups in terms of production technology. Embroidery decorations made of various metals such as laces, buttons, crosses, collars, paving and different types of ornaments prepared by the method of tissue are belong to the stitched group, while belts, hooks and pins belong to hanged ornaments group

According to the manufacturing technology, clothing jewelry can be classified as follows: prepared by the method of jewelry ornaments (various forms and styles of the collar, laces, buttons, crosses, hooks, paving, brooches, belts, slippers, jewelry, etc.); ornaments made by the method of tissue (shahpesend, dark-eye ornamented gimp, gimp, lace, curly, shams, etc.); in context with other types of embroidery designs ("beads", "scale", "malila", "bird eye", "water", "false", "gold", "one star" etc.). All this while increasing the aesthetic value of ornaments and clothes, as well as it became a means to demonstrate the financial situation of the person wearing it and their social status.

The collection of the Museum of the artifacts implies that, in addition to the woman wearing taste, titivating was a part of their daily life. This in turn gave impetus to the development of fine jewelry. Thus, to meet the women's need for decorations competent jewelers have created valuable art samples that enriching the collections in the museum today, as well as created a wonderful contribution to national culture.

Women's role in enriching the clothing culture particularly should be noted. Women have not been satisfied with only cutting-shaping- sewing, or dressing it, but also have been an important factor on the development clothing cultures' and retaining a high aesthetic value at the same time. Except the jewelry works, most of the clothing ornaments was a fruit of women creativeness. Even the application of fine art jewelry works to the clothing, women's high taste even added more value to these ornamental works.

BAŞ BƏZƏKLƏRİ

Qədim dövrlərdən bəri Azərbaycan sakinlərinin istifadəsində olan baş geyim bəzəkləri zəngin çeşidlərə malikdir. Belə bəzəklərə “cutquqabağı”, “papaqqabağı”, “dingəqabağı”, “alınlıq”, “üzlük”, “cıqqa”, “qarmaq”, “təpəlik”, “düyməcə”, “çənəbənd”, “qarmaqlı çənəbənd” və s. daxildir. Muzey kolleksiyasında qorunan ən qədim baş bəzəyi e.ə. II minilliyə aid edilən gicgah bəzəyidir.

“**Cutquqabağı**” cutqu (içitük) adlanan baş geyiminin alın hissəsinə tikilən bəzəklərə deyilir, əsasən çaxmapılək və torlama üsulu ilə hazırlanmış elementlərdən, metal pullardan ibarət olurdu. Bəzən bu bəzək elementi tikmə üsulu ilə də ərsəyə gətirilirdi. “Papaqqabağı”, “alınlıq”, “dingəqabağı”, “cıqqa” adlanan bəzək elementləri cutquqabağı ilə eyni funksiya daşıyaraq, formaca da eynidirlər. Fərq yalnız, adlarından da məlum olduğu kimi, hansı geyim elementinə əlavə olunmalarında idi.

“**Üzlük**” baş geyimlərinin gicgah hissəsinə bəndlənir, hər iki tərəfdən sallanaraq, üzün yan hissələrini əhatə edirdi. Bu bəzək elementi muncuq, qotaz və metaldan müxtəlif üsullarla hazırlanırdı. Əsasən türk, eləcə də Dağıstan xalqları tərəfindən istifadə olunurdu.

“**Təpəlik**” (“**başlıq**”) əsasən çalma, dingə tipli baş geyimlərinin üzərinə taxılır, onların başda sabitliyini təmin edirdi. Təpəliklər müxtəlif zərgərlik üsulu ilə hazırlanaraq zəncirlərə asılmış metal bəzəklərdən, sikkələrdən ibarət olurdu. Geyimə bəndlənməsini təmin etmək üçün zəncirlərin uclarına qarmaq lehimləndirdi. Həmin elementə görə bu bəzək xalq arasında bəzən “qarmaq” da adlanırdı. Bu tip bəzəklər Azərbaycan və Dağıstan xalqları arasında geniş yayılmışdı.

Təpəlikdən fərqli olaraq **çənəbəndlər** həm boyun bəzəyi kimi çıxış edir, həm də əməli funksiya daşıyaraq qarqat və araqcınların başdan sürüşüb düşməsinin qarşısını alırdı. İlkin vaxtlarda bu məqsədlə sadəcə olaraq qaytandan istifadə edilmiş, daim təkmilləşən, püxtələşən insan zəkası çənəbəndlərə də dekorativ çalar verməyi, onu geyim bəzəklərinin bir elementinə çevirməyi bacarmışdır.

HEADWEAR ORNAMENTS

Headwear ornaments used by Azerbaijani inhabitants at the ancient times has a rich variety. As example to such decorations “cutquqabağı» (wrap attachment), “papaqqabağı” (hat attachment), “dingəqabağı» (forehead cover), “alınlıq” (another type of forehead cover), “üzlük”, “cıqqa”, “qarmaq” (all of these three are face covering jewelry), “təpəlik” (scull cover), “plaits”, “çənəbənd”, “qarmaqlı (hooked) çənəbənd” (jaw covering jewelry) and others. The oldest head ornament in the collection of the Museum is a temple decoration from the second millennium BC.

“Cutquqabağı” is a decorative element attached to a head wear called as cutqu (or icituk) and created using gridding and stitching small thin metal plates or metal coins. Sometimes these decorative elements were produced by the method of embroidery. “Papaqqabağı”, “alınlıq”, “dingəqabağı”, “cıqqa” are also forms of “cutquqabağı” decorative elements with the same function. The only difference is, -as their names imply-, they have been added to which clothing item.

“Üzlük” - hanged to the temple section of head wear and covers both side of the face. This decorative element prepared in different ways using beads, tassel and metal. Mainly being used by Turkish, as well as the peoples of Dagestan.

“Təpəlik” (“başlıq”) - is mostly attached to the head wear to ensure to keep it still and immovable. These stuff were consisting of metal ornaments or coins hanged on chains and were prepared by different jewelry methods. To ensure its stillness, hooks to clothes were brazed at the ends of the chains. It is why that element of the decoration is sometimes called as “hook”. This type of decoration was wides-

Çənəbəndlərin daşınma tərz, növ və formaları haqqında Orta əsr miniatürləri və XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəllərinə aid fotosəkillər bizə bələdçilik edərək, dolğun təsəvvür yaratmaq imkanı verir. Əgər miniatürlərdə muncuqlardan hazırlanmış çənəbəndlərə rast gəliriksə fotosəkillərdə çənəbəndlərin zəngin çeşidini müşahidə edə bilərik. MATM kolleksiyasında mühafizə olunan çənəbəndlərə əsasən onların taxılma tərzini öyrənmək mümkündür. Bəzi çənəbəndlərin hər iki ucuna qarmaq, bəzilərinin isə bir ucuna qarmaq, digər ucuna isə halqa lehirlənmişdir. Bu isə onu göstərir ki, çənəbəndlərdən həm taxma, həm də tikmə bəzək kimi istifadə olunmuşdur.

Əsasən Orta əsr miniatürlərindən məlum olan baş bəzəklərindən biri də çalmalara taxılan “kəkil” (“cıqqa”) adlı bəzəkdir. Kəkil durna teli ilə bərabər taxılır, həm qadın, həm də kişilər tərəfindən istifadə edilirdi. Bizə elə gəlir ki, yüksək təbəqə nümayəndələri tərəfindən istifadə edilən bu baş bəzəkləri türk mifologiyasında geniş yayılmış quş inancı ilə bağlı olaraq istifadə edilmişdir. XIX əsrdə artıq dəbdən düşməsinə baxmayaraq, 1931-ci ildə iki ədəd kəkil (cıqqa) Qarabağın məşhur Kəbirlinskiilər ailəsindən alınaraq muzeyin kolleksiyasına daxil edilmişdir.

pread among the peoples of Azerbaijan and Dagestan.

Unlike the “Təpəlik”, çənəbəndacts as a neck decoration, but also had a practical function to prevent the slipping of the chargat (an inner head wear) and aragchin (an outer head wear). At the beginning, a rope was used for this purpose, but constantly improving practice and intelligence added a decorative shade to it and convert them to an ornamental element of dressing. Medieval miniatures and photographs of the late nineteenth and early-twentieth century gives us the ability to create a complete picture of the wearing style of the çənəbənd. While we observe only bead on the çənəbənd ornaments from medieval miniatures, a wide variety of forms of this accessories may be seen on photos (of 19th and early 20th centuries) nt. And a careful study of MATM collections can give a clear opinion about this accessories wearing style. Most of these çənəbənd examples we see that hooks are attached at the both end of the chain, while a welded hook on one end and a ring on another on some. This shows that this ornament is used as hook as well as stitched embroidery.

One of the main ornaments added to chalma (an outer head wear) from medieval miniatures is known as "kekil (panache)". Together with panache crane plume is also attached, and was used by both men and woman. In our opinion, this ornament was used mostly among the highest social classes and probably has a root to bird totem of Turkish mythology. Despite falling out of fashion over the nineteenth century, two of panache examples have been included in the museum collection in 1931 from the Karabakh's famous Kabirlinsky family.

*Gicgah asması. Qızıl
İstehsal üsulu: döymə, zərbətmə
Dövrü: e.ə. XX-XVIII əsr
Ölçüsü: diam.-3 sm, çəkisi: 1,29 q
XF inv. 220 a*

*Temple pendent. Gold
Technique: embossing, coin
Period: XX-XVIII centuries BC
Dimensions: 3 cm, weight: 1,29 gr
SF inv. inv. 220 a*

*Gicgah asması. Tunc. Xaçbulaq
İstehsal üsulu: döymə, zərbətmə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
Ölçüsü: 11,8 X 0,3 sm
AF inv. 23634*

*Temple pendent. Bronze age. Khachbulaq
Technique: embossing, coin
Period: XIII-IX centuries BC
Dimensions: 11,8 X 0,3 cm
AF inv. 23634*

*Təpəlik. (Başlıq). Gümüş, şüşə. Zaqatala
İstehsal üsulu: döymə, cızma, şəbəkə, qızillama, qaş
oturtdma, məftilçəkəmə.
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 76X26 sm. Çəkisi: 569,6 qr. Əyari: 500-900
XF inv. 586*

*Head wear. Silver, glass.Zakhatala
Tecniqe: forging, scratching, filigree, gem fixing, wiring
Period: XIX century
Dimensions: 76X26 cm.
Weight: 569,6 gr. Hallmark: 500-900
SF inv. 586*

*Təpəlik (Başlıq). Gümüş
İstehsal üsulu: döymə, qaş oturtdma, məftilçəkəmə
Dövrü: XIX əsr.
Ölçüləri: 99,5x 25 sm. Çəkisi: 374,60 qr
Əyari: 500; 800; 875; 916
XF inv. 115*

*Head decoration.Silver
Tecniqe: embossing,gem fixing, wiring
Period: XIX century
Dimensions: 99,5 x 25 cm. Weight: 374,60 gr.
Hallmark: 500; 800; 875; 916
SF inv. 115*

*Boğazaltı (Çənəbənd). Gümüş
İstehsal üsulu: döymə, qarasavad, qaş oturtma
Dövrü: XIX əsr.
Uzunluğu: 54sm. Çəkisi: 49 qr
Əyari: qarmağı -700, digəri mis
XF inv. 196*

*Head wear cord. Silver
Technique: embossing, niello, gem fixing
Period: XIX century
Length: 54 cm.
Weight: 49gr
Hallmark: cord-700, other metal
SF inv. 196*

*Təpəlik (Başlıq). Gümüş, şüşə.Zaqatala
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə, qaş oturtma, məftilçəkmə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 74x29 sm. Çəkisi: 324,5 qr
Əyari: 700
XF inv. 262*

*Head wear. Silver, glass, Zakhatala
Technique: embossing, filigree, gem fixing, wiring,
soldering
Period: XIX century
Dimensions: 74x29 cm. Weight: 324,5 gr
Hallmark: 700
SF inv. 262*

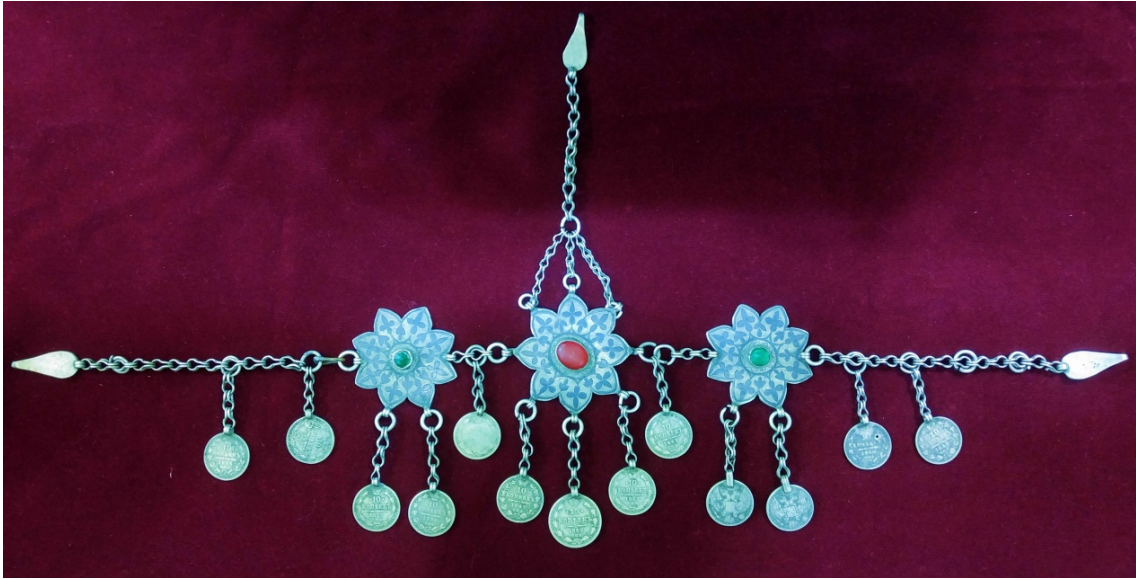
*Çənəbənd. Gümüş (Boğazaltı). Qarabağ
İstehsal üsulu: döymə, cızma, qarasavad
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 47,5 x5 sm. Çəkisi: 194,50 qr
Əyari: 875
XF inv. 340 a*

*Head wear cord. Silver, Karabakh
Technique: forging, stamping, niello
Period: XIX century
Dimensions: 47,5 x5 cm
Weight: 80 gr. Hallmark: 875
SF inv. 340 a*

*Çənəbənd. Gümüş. Qarabağ
İstehsal üsulu: döymə, qarasavad
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 69X4,5 sm. Çəkisi: 284,00 qr
Əyari: 875
XF inv. 117*

*Head wear cord, silver, Karabakh
Technique: forging, niello
Period: XIX century
Dimensions: 69X4,5 cm
Weight: 284,00 gr. Hallmark: 875
SF inv. 117*

*Alınlıq. Gümüş, şüşə.
Dərbənd azərbaycanlılarına məxsus
İstehsal üsulu: döymə, cızma, qarasavad, qaş oturtma,
məftilçəkmə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 28,5X 9,5 sm
Çəkisi: 88,20 qr
Əyari: 750
XF inv. 288*

*Forehead decoration. silver, glass. Belongs to Derbend
azerbaijanis
Technique: forging, scratching, niello, gem fixing, wiring
Period: XIX century
Dimensions: 28,5X 9,5 cm
Weight: 88,20 gr;
Hallmark: 750
SF inv. 288*

*Çənəbənd (Boğazaltı). Gümüş
İstehsal üsulu: döymə, cızma, qarasavad, məftilçəkmə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 37,5x 3,5 sm.
Çəkisi: 87,0 qr
Əyari: 875
XF inv. 114*

*Head wear cord. Silver
Technique: forging, scratching,
niello, wiring
Period: XIX century
Dimensions: 37,5x 3,5 cm. Weight: 87,0 gr
Hallmark: 875
SF inv. 114*

*Çənəbənd (Boğazaltı). Gümüş, yaşma
Bakı
İstehsal üsulu: döymə, çaxma, cilalama
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 45 sm. Çəkisi: 80 qr
Əyari: 750
XF inv. 581*

*Head wear cord. Silver, jasper
Technique: forging, stamping, polishing
Period: XIX century
Dimensions: 45 cm
Weight: 80 gr. Hallmark: 750
SF inv. 581*

Çənəbənd (Boğazaltı). Qızıl
İstehsal üsulu: döymə, çaxma, şəbəkə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 32 sm
Çəkisi: 29,57 qr
Əyari: 583
XF inv. 104

Head wear corn. Gold
Technique: forging, stamping, filigree
Period: XIX century
Dimensions: 32 cm
Weight: 29,57 gr
Hallmark: 583
SF inv. 104

Çənəbənd (Boğazaltı). Qızıl. Bakı
Texnikası: çaxma, döymə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 55 sm
Çəkisi: 24,6 qr
Əyari: 583
XF inv. 342

Head wear corn. Gold. Bakı
Technique: stamping, gold thread, forging
Period: XIX century
Dimensions: 55 cm
Weight: 24,6 gr
Hallmark: 583
SF inv. 342

Çənəbənd (Boğazaltı). Qızıl. Naxçıvan
İstehsal üsulu: döymə, çaxma, şəbəkə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 44 sm
Çəkisi: 30,58 qr
Əyari: 750
XF inv. 191

Head wear corn. Gold, Nakhchivan
Technique: forging, stamping, filigree
Period: XIX century
Dimensions: 44 cm
Weight: 30,58 gr
Hallmark: 750
SF inv. 191

Təpəlik (Alınlıq). Qızıl
İstehsal üsulu: çaxma pələk
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəlləri
Ölçüsü: uz: 46 sm
Şəkisi: 47,75 qr
Əyari: 745
XF inv. № 101

Forehead decoration. Gold
Technique: stamping
Period: the end of the XIX century-beginning of XX century
Dimensions: length 46 cm
Weight: 47,75 gr
Hallmark: 745
SF inv. inv. № 101

*Alınlıq. Gümüş
İstehsal üsulu: döymə, cızma, şəbəkə, çaxma
Dövrü: XIX əsr. Ölçüləri: 30x7sm. Çəkisi: 104 qr
Əyari: 845
XF inv. 258*

*Forehead decoration. Silver.
Tecniqe: forging, scratching, filigree, stamping
Period: XIX century
Dimensions: 30x7 cm. Weight: 104 gr
Hallmark: 845
SF inv. 258*

*Alınlıq. Mis
İstehsal üsulu: döymə, çaxmaqəlib, məftilçəkmə
Dövrü: XX əsrin əvvəlləri.
Ölçüsü: 34 sm
EF inv. 8173*

*Forehead decoration. Silver.
Tecniqe: forging, stamping, wiring
Period: the beginning of the XIX century
Dimensions: 34 cm
SF inv. 8173*

*Təpəlik (Başlıq). Gümüş, əqiq
İstehsal üsulu: döymə, qaş oturtma
Dövrü: XIX əsr. Ölçüləri: 46 x 19,5 sm
Çəkisi: 194,2 qr. Əyari: 600, 700, 800
XF inv. 216*

*Head wear. Silver, agate
Tecniqe: embossing, gem fixing
Period: XIX century Dimensions: 46 x 19,5 sm
Weight: 194,2 gr. Hallmark: 600, 700, 800
SF inv. 216*

Araqçin bəzəyi (Papaqqabağı, cıqqa) qızıl, firuzə, məxmər. Qarabağ
İstehsal üsulu: çaxma, döymə, qaş oturtma
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 29 X 8 sm. Çəkisi: 47,42 qr
Əyari: 745 aşağı 583 yuxarı
XF inv. 231

Skull-cap decoration. Gold, turquoise, velvet. Karabakh
Technique: stamping, forging, gem fixing
Period: XIX century
Dimensions: 29 X 8 cm
Weight: 47,42 gr
Hallmark: more than 745 less than 583
SF inv. 231

Araqçin bəzəyi (Papaqqabağı, cıqqa). Qızıl, mirvari, firuzə, bez. Şamaxı
İstehsal üsulu: çaxma, döymə, qaş oturtma
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 28.5 x 6 sm. Çəkisi: 56,4 qr
Əyari: 500-dən aşağı -375-dən yuxarı
XF inv. 94

Skull cap decoration. Gold, pearl, turquoise, coarse calico
Technique: stamping, forging, gem fixing
Period: XIX century
Dimensions: 28.5 x 6 cm
Weight: 47,42 gr
Hallmark: more than 500 less than 375
SF inv. 94

Cutquqabağı. Qızıl
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XIX əsr
Çəkisi: 18,7 qr
Əyari: 750
XF inv. 315

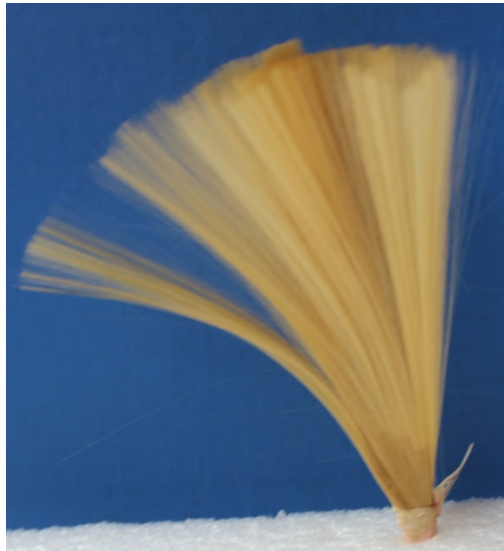
Skull cap decoration. Gold
Technique: moulding
Period: XIX century
Weight: 18,7 gr
Hallmark: 750
SF inv. 315

Cutqu. Qızıl, qanovuz. Zaqatala
İstehsal üsulu: çaxma, güləbətın, döymə, şəbəkə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 25x85sm
Çəkisi: 29,57 qr. Əyari: 585; 750
XF inv. 344
Cap. Gold, taffeta. Zakhatala
Tecniqe: stamping, gold threaf, forging, filigree
Period: XIX century
Dimensions: 25x85 cm
Weight: 29,57 gr. Hallmark: 585, 750
SF inv. 344

Qadın baş geyimi - "düyməcə". Gümüş, şüşə, tirmə. Quba
İstehsal üsulu: çaxma, qarasavad, şəbəkə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 27x51 sm
Çəkisi: 220 qr. Əyari: 875
XF inv. 576
Woman head wear "düymeche" silver, glass, tirma (kind
of thin woollen stuff). Quba
Tecniqe: stamping, niello, filigree
Period: XIX century Dimensions: 27x51 cm
Weight: 220 gr. Hallmark: 875
SF inv. 576

Baş bəzəyi "kəkil". Quş tükü. Qarabağ
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 12sm
EF inv. 1722

Head decoration "kekil". Beard bloom. Karabakh
Period: XIX century
Dimensions: 12 cm
EF inv. 1722

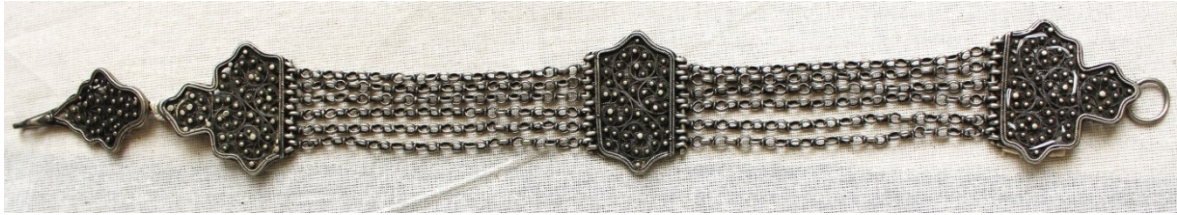
Baş bəzəyi "kəkil". Quş tükü. Qarabağ
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 12sm
EF inv. 1723

Head decoration "kekil". Beard bloom. Karabakh
Period: XIX century
Dimensions: 12 cm
EF inv. 1723

*Çənəbənd (Boğazaltı). Mis
İstehsal üsulu: döymə, zərbətmə, şəbəkə, məftilçəkəmə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 28 sm
EF inv. 851*

*Head wear corn. Copper
Technique: forging, coin, filigree, wiring
Period: XIX century
Dimensions: 28 cm
EF inv. 851*

*Çənəbənd (Boğazaltı). Mis
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə, məftilçəkəmə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: uz: 37 sm
EF inv. 8581*

*Head wear corn. Copper
Technique: forging, filigree, wiring
Period: XIX century
Dimensions: length-28 cm
EF inv. 8581*

*Qarmaq. Mis
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə, məftilçəkəmə
Dövrü: XX əsrin əvvəlləri
Ölçüsü: 36 sm
EF inv. 5807*

*Hook. Copper
Technique: forging, filigree, wiring
Period: the beginning of the XIX century
Dimensions: 36 cm
EF inv. 5807*

DÜYMƏ VƏ PİLƏKLƏR

Geyim mədəniyyətində düymələr vacib ünsürlərdən biri hesab olunur. Azərbaycan geyim mədəniyyətinin tədqiqatçıları düymələr haqqında, yeri gəldikcə, məlumat versələr də, bu məlumatlar düymələrin tarixi, onların təkamülü, növləri, semantikasını, funksiyaları haqqında dolğun təsəvvür yarada bilmir. Azərbaycanda Tunc dövründən, yəni zərgərlik sənətinin meydana gəldiyi dövrlərdən⁴ düymə istehsalına başlanmışdır. Türk xalqlarının qədim metal inancıyla bağlı olaraq, digər zərgərlik məmulatları ilə yanaşı, düymədən də amulet (həmayıl) kimi istifadə edilmişdir. İlk mərhələdə primitiv və na-xışsız hazırlanan bu amuletlərə zaman-zaman yüksək bədii çalar verilmiş, tədricən bəzək-zinət əşyaları kimi istifadə olunmağa başlanmışdır. Ona görə düymələri də ən qədim geyim bəzəklərindən biri kimi xarakterizə edə bilərik. Sonrakı dövrlərdə əməli əhəmiyyəti ön plana keçən “düymə və ilgək geyim tarixində kəşf sayılır”⁵. Bu günkü müasir geyimin təməli bu tapıntıya bağlıdır⁶.

Düymə sözü qədim türkcədə “tuğmek”, yəni düymək, bağlamaq kökündən gəlir.⁷ Bildiyimiz kimi, Azərbaycan dilində “qönçə” sözünün qarşılığı olaraq da “düymə” ifadəsi işlədilir. Bu söz müxtəlif variantlarda Avropa xalqlarının dillərinə də keçmişdir. İngilis dilində düymə sözünü ifadə edən “button” sözü də açılmamış gül – qönçə mənasını verir. Digər Avropa xalqlarının dillərində (alman- “knopf”, holland- “knoop”, island- “knapp”, ispan- “baton”, italyan – “bottone”, fransız – “bouton”, rus buton və s.) düymə sözü “qönçə”, eyni zamanda “qoza” mənasını verir. Azərbaycan dilində bitkilərin qönçəsi, bəzi bitkilərin, məsələn, palıd, küknar və s. barı “qoza” adlanır. Azərbaycan geyim mədəniyyətində ən geniş yayılmış qadın bəzəklərindən olan “qoza” düymələr, yaxalıqlar, ətəklilər də öz adını həmin düymələrdən, yəni qönçə-

BUTTONS AND SCALES

The buttons are considered as one of the most important elements of the clothing culture. While the researchers of Azerbaijani clothing culture provide some information about clothing buttons, but information about their evolution, types, semantics, functions is missing to create a complete picture. The production of buttons has begun at the Bronze Age, at the same time with jewelry has started to develop (Mustafayev). Related to the ancient Turkic peoples' belief of metal, along with other jewelry, buttons also used as an amulet (hemayil). At the beginning stages these amulets were primitive and without patterns, but high artistic touch given to this amulets from time to time, and they've gradually began to be used as jewelry. Therefore, the buttons can be characterized as one of the most ancient clothing ornaments. "A button and buttonhole (which gained more significance in the subsequent periods) is a discovery in the clothing history." . The foundation of today's modern dress depends on these findings .

The word of “duyme” (button) comes from the root of the ancient Turkish word "tugmek" (to tie). As we know, the word of "qönçə (bud)" is used time to time to mean the word of “düymə (button)”. The word has passed well into the different European languages in different versions. “Button” in English means an unopened flower – bud. It is same for other European languages as well (German- "Knopf", Netherland- "Knoop", Iceland- "knapp", Spanish "baton", Italian – "Bottone", French- "Bouton" etc.). The word of button means "bud" and at the same time "cone" also. The buds of some plants, such as oak, fir and others can be seen as cones. We can conclude that wide spread cone shaped

⁴ A.Mustafayev. *Azərbaycanda sənətkarlıq*. Bakı,1999

⁵Sabihe Tansug . *Karacaoğlan və Türk giyiminde düğmeler*. Pdf, s.295

⁶Yenə orada, s.295

⁷Baheddin Ögel. *Türk kültür tarihine giriş*. 5-ci cild. pdf. s.60

lərdən götürmüşdür. Arxeoloji düymələrə nəzər saldıqda, demək olar ki, əksəriyyətinin qoza və yarımkürə (bir növ açılmamış gül) formada olduğunu müşahidə edirik. Görünür, həmin məmulatları istehsal edən sənətkarlar forma kimi bitkilərin düyməsini və ya qozasını əsas götürmüşlər. Xalq arasında bu gün də “yumru” sözünün sinonimi kimi “qoza” ifadəsi işlədilir (bitkilərin qönçəsi, barı, kiçik şişlər və s.). Bir maraqlı cəhəti də qeyd edək ki, qədim dövr düymələri həm də qalxanı xatırladır. Ola bilsin ki, müdafiə silahı kimi istifadə olunan qalxanlarda bu forma düymələrin qoruyucu mahiyyətindən qaynaqlanmışdır.⁸

Etnoqrafik ədəbiyyatda düymələrin qəlibkarlıq üsulu ilə hazırlanmış dairəvi formalı və qoza düymələrə bölündüyü qeyd olunur.⁹ Lakin “Etnoqrafiya” və “Xüsusi” fondlarda aparılan araşdırmalar sübut edir ki, geyim mədəniyyətimizdə tökmə, şəbəkə, qarışıq (bir neçə istehsal texnologiyasının sintezindən ibarət), ipək sapdan hazırlanmış düymələrdən də geniş istifadə olunmuşdur. Düymələrin estetik gözəlliyini artırmaq məqsədilə onlara müxtəlif daşlardan qaşlar da əlavə edilmişdir.

Düymələrlə yanaşı, çiyin geyimlərində, xüsusən nimtənə, çəpkən və arxalıqlarda “çarpaz” adlanan geyim elementindən də istifadə olunurdu. Çarpazlar qarşı-qarşıya olaraq geyimin bel hissəsinə bərabər sayda tikilirdi. Çarpazların bir tərəfinə qoşa, digər tərəfinə isə bir ilgək lehimləndirdi. Qoşa ilgək geyimə tikilir, əks tərəfindəki ilgəklərdən isə müxtəlif materialdan hazırlanmış ip (qaytan) çalın-çarpaz keçirilir, tarım çəkilərək bağlanırdı. Bu geyim bəzəyinin “çarpaz” adlanması da bununla əlaqədardır. Bəzən çarpazlardan biri ilgəkli, digəri isə qarmaqlı hazırlanırdı. İlgək qarmağa keçirilməklə geyimin yaxası bağlanırdı. Çarpazlar əsasən çəpkənlərdə istifadə olunurdu. Bu düymə tipi Orta əsrlər dövründən xalqın istifadəsində olmuşdur. Çarpaz düymələr XIV əsr miniatürələrində daha çox izlənilir. “Kəlilə və Dimnə” əsərinə çəkilmiş “Məhəmməd peyğəmbər və ailəsinin Ərəbistanın yalançı peyğəmbəri Musseyliməni qarşılama mərasimi”, “Ərdəşir və arvadı”, “Uçan tısbəgə”, “Şahidlik” miniatürələrində geyimlərin yaxasında çarpazları müşahidə etmək müm-

female dress ornaments such as buttons, collars and laps took their such names from “bud” origin. Most of the studied buttons from archaeological findings are in cone or semi-spherical (unopened flower) shape. Apparently, the producers or craftsmen took this conic shape widely into consideration when crafting such ornaments. Even today “cone” is used as a synonym for the word “round” (plants bud, flower, small tumors, etc.) among the people. An interesting feature to note that some samples of ancient buttons are shield shaped. Probably buttons might be assumed as protective as shields.

In the ethnographic literature we may observe that buttons were classified as round or cone shaped forms and considered that only casting method has been used. However, the researches in the “Ethnography” and “Special” funds of the Museum proves that the preparation methodology of the buttons used in our clothing culture consisted of casting, gridding, mixed (synthesis of several production technology) and even prepared using silk threads buttons also widely used. To increase the aesthetic beauty of the buttons, different valuable stones have been used on them.

In addition to buttons, the “charpaz” (cross) ornament also used on shoulder dresses (especially nimtene, chapkan and archalig). This ornament sewed in equal number on both side of the spine part of clothes. On one side there were brazed double loops, while on the other only one. A rope from varying materials scarfed trough these loops in a crossing form and pulled to tie taut. The name is coming from this method. Sometimes one of the crosses is a loop, and the other is made of hook. The collar of the wear was closed via attaching the hooks to the loops. Crosses are mostly used on a shoulder wear named chapkan. This type of buttons wer in use starting from Middle ages. Such buttons are widely observed at 16th century miniatures. At some miniatures of the book named Kalila and Dimna, such as “false prophet Mussallima”, “Ardashir and his

⁸G.Abdulova. *Geyim mədəniyyətində düymələr*. MATM- 2015, s.

⁹K.Hadiyeva. *XIX-XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda ənənəvi qadın bəzəkləri*. Bakı,2009, s.109

kündür. Çarpazın adına isə ilk dəfə XVI əsr aşiq şerinin görkəmli nümayəndəsi Dirili Qurbaninin əsərlərində rast gəlinir. “Düymələ yaxanın çarpaz düyməsin...” (4) söyləyən aşiq çarpaz haqqında dəyərli məlumat verir.

XX əsrin əvvəllərindən etibarən metal pullardan hazırlanmış çarpazlar da xalqın geniş istifadəsində olmuşdur. Bu məqsədlə metal pullara qarmaq və ilgək lehimlənmişdir. Ənənəvi xalq geyimlərindən biri olan küləcələrin düymələnməsinə nadir hallarda rast gəlinir. Belə küləcələrdən biri Etnoqrafiya fondunun saxlancları arasında yer alır. Həmin çarpazlar Qacar dövrünə aid beş minlik sikkələrdən hazırlanmışdır.

wife”, “flying turtle” and “evidence” we see the cross ornament on the wearings. The name of “charpaz” is seen for the first time on a poem of a 16th century poet Dirili Gurbani. With a sayings such as “Cross touch button collar...» (4) the poet provides a valuable information about this ornament.

Since the beginning of the twentieth century, crosses made of metal coins were widely used in the nation. To this end, hooks and loops are brazed on metal coins. Although buttons are very rare on one of the traditional folk clothes (kulaja), an example of such rare dress are preserved at Ethnography fund (38). Five thousand coins belonging to the Qajar period are used on these crosses.

*Umboşəkilli bəzək. Tunc. Mollaisaqlı
İstehsal üsulu: döymə, kəsmə
Dövrü: e.ə. IV-b.e. I əsrlər
AF inv. 2236*

*Umbo decoration. Bronze. Mollaishaqli.
Technique: forging, cutting
Period: IV - I centuries BC
AF inv. 2236*

*Düymə. Tunc. Gəncə-Çovdar
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. 71*

*Button. Bronze. Ganja- Chovdar
Technique: forging
Period: XIII - IX centuries BC
AF inv. 71*

*Düymə. Tunc. Gəncə-Çovdar
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. 94*

*Button. Bronze. Ganja- Chovdar
Technique: forging
Period: XIII - IX centuries BC
AF inv. 94*

*Düymə. Tunc. Mingəçevir
İstehsal üsulu: döymə, zərbətmə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. 419*

*Button. Bronze. Mingachevir
Technique: forging, coin
Period: XIII - IX centuries BC
AF inv. 419*

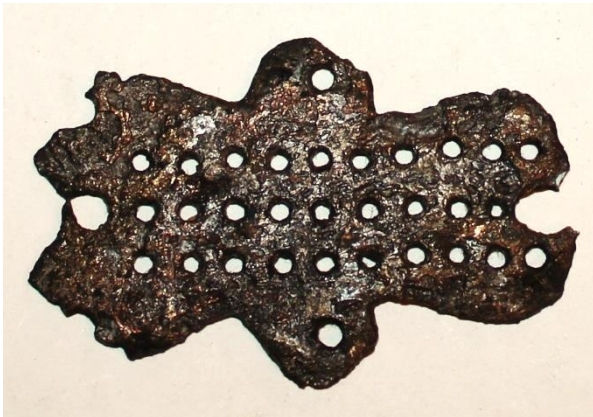
*Pilək. Tunc. Xaçbulaq
İstehsal üsulu: tökmə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. s/q 550*

*Sequin. Bronze. Khachbulag.
Technique: casting
Period: XIII - IX centuries BC
AF inv. s/q 550*

*Düymə. Tunc. Mingəçevir
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. 426*

*Button. Bronze. Mingachevir
Technique: forging
Period: XIII - IX centuries BC
AF inv. 426*

*Pilək. Tunc. Mingəçevir
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. s/q 114*

*Sequin. Bronze. Mingachevir
Technique: forging
Period: XIII - IX centuries BC
AF inv. s/q 114*

*Pilək. Pasta. Mingəçevir
İstehsal üsulu: əldə formalaşdırma, deşmə, bişirmə
Dövrü: e.ə. X-VIII əsrlər
N-siz*

*Sequin. Paste. Mingachevir.
Technique: formation obtained, drilling, baking
Period: X - VIII centuries BC
Unnumbered*

*Pilək. Tunc
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. 421*

*Sequin. Bronze.
Technique: forging.
Period: XIII - IX centuries BC
AF inv. 421*

*Pilək. Tunc. Mingəçevir
İstehsal üsulu: döymə, zərbətmə
Döymə: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. 1911*

*Sequin. Bronze. Mingachevir.
Technique: forging, coin.
Period: XIII - IX centuries BC
AF inv. 1911*

*Düymə. Tunc. Mingəçevir
İstehsal üsulu: döymə, zərbətmə
e.ə. XIII-IX əsrlər
N-siz*

*Sequin and button. Bronze. Mingachevir.
Technique: forging, coin.
Period: XIII - IX centuries BC
Unnumbered*

*Düymə. Tunc. Gəncə-Çovdar
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. 71/1425*

*Buttons. Bronze. Ganja-Chovdar.
Technique: forging.
Period: XIII - IX centuries BC
AF inv. 71/1425*

*Düymə. Gümüş
İstehsal üsulu: şəbəkə, qızillama
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 2 sm
Çəkisi: 11,20 qr
Əyari: 875
XF inv. 31*

*Button. Silver.
Technique: filigree, gilding.
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: 2 cm
Weight: 11,20 gr
Hallmark: 875
SF inv. 31*

*Düymə "gül". Gümüş
İstehsal üsulu: şəbəkə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 2,5 sm
Çəkisi: 24,20qr
Əyari: 875
XF inv.192*

*Button "gyul" (flower). Silver
Technique: filigree
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 2,5 cm
Weight: 24,20 gr
Hallmark: 875
SF inv. 192*

*Düymə "gül". Gümüş
İstehsal üsulu: şəbəkə, qızillama
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 1,5 sm
Çəkisi: 5,0 qr
Əyari: 875
XF inv. 32*

*Button "gyul" (flower). Silver
Technique: filigree, gilding.
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 1,5 cm
Weight: 5,0 gr
Hallmark: 875
SF inv. 32*

*Pilək. Qızıl, füzə
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 2 sm
Çəkisi: 6,03 qr
Əyari: 583
XF inv. 232*

*Sequin. Gold, turquoise
Technique: moulding
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 2 cm
Weight: 6,03 gr
Hallmark: 583
SF inv. 232*

*Düymələr. Qızıl. Bakı
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 1 sm
Çəkisi: 1,20 qr
Əyari: 583
XF inv. 111*

*Buttons. Gold. Bakı
Technique: moulding
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 1 cm
Weight: 1,20 gr
Hallmark: 583
SF inv. 111*

*Piləklər. Qızıl. Gəncə
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 2 sm
Çəkisi: 4,9 qr
Əyari: 583
XF inv. 128*

*Sequin. Gold. Ganja.
Technique: moulding.
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 2 cm
Weight: 4,9 gr
Hallmark: 583
SF inv. 128*

*Piləklər. Qızıl
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 1,5 sm. Çəkisi: 15,50 qr
Əyari: 745
XF inv. 184*

*Sequin. Gold.
Technique: moulding.
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 1,5 cm
Weight: 15,50 gr. Hallmark: 745
SF inv. 184*

*Düymə “qoza”. Metal
İstehsal üsulu: şəbəkə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: uz: 3 sm
EF inv. 3791*

*Button “cones”. Metal.
Technique: filigree
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: lenght 3 cm
SF inv. 198*

*Düymə "qoza". Qızıl
Şirvan bölgəsi
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 1x0,7sm.
Çəkisi: 0,37 qr. Əyari: 745
XF inv. 198*

*Düymə "qoza". Metal
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: uz: 2,5 sm
EF inv. 3819*

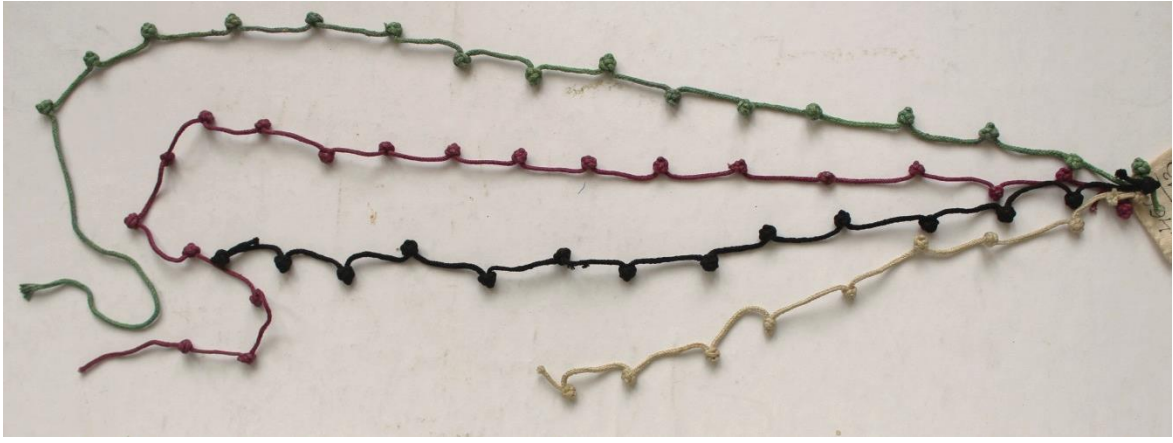
*Button "qoza" (cones). Gold.
Shirvan region.
Technique: moulding.
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: 1x0,7 cm
Weight: 0,37 gr. Hallmark: 745
SF inv. 198*

*Button "cones". Metal.
Technique: forging, filigree
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: length 2,5 cm
EF inv. 3819*

*Pilək. Qızıl. Şirvan bölgəsi
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: dm. 1,4 sm
Çəkisi: 2,31 qr
Əyari: 583-750
XF inv. 129*

*Sequin. Gold. Shirvan region.
Technique: moulding.
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 1,4 cm
Weight: 2,31 gr
Hallmark: 583-750
SF inv. 129*

Düymə. İpək
İstehsal üsulu: düyünləmə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: uz: 67; 27; 44; 69 sm
EF inv. 1613

Button. Silk.
Tecniqe: knoting
Period: XIX century
Dimensions: lenght 67; 27; 44; 69 cm
EF inv. 1613

Düymə "qoza". Metal
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə
Dövrü: XIX əsrin sonu
Ölçüsü: uz. 4,5 sm
EF inv. 6303

Button "cones". Metal.
Tecniqe: forging, filigree
Period: the end of the XIX century
Dimensions: lenght 4,5 cm
EF inv. 6303

Düymə. Metal
İstehsal üsulu: tökmə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 2,5 sm
EF inv. 394

Button. Metal.
Tecniqe: casting
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 2,5 cm
EF inv. 394

Düymə. Metal
İstehsal üsulu: zərβetmə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 2 sm
EF inv. 401

Button. Metal.
Technique: coin
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 2 cm
EF inv. 401

Düymə. Metal
İstehsal üsulu: tökmə, qaş oturtma
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 3,2 sm
EF inv. 391

Button. Metal.
Technique: casting, gem fixing
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 3,2 cm
EF inv. 391

Düymə. Metal
İstehsal üsulu: tökmə, qaş oturtma
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 2,7 sm
EF inv. 392

Button. Metal.
Technique: casting, gem fixing
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 2,7 cm
EF inv. 392

Düymə. Metal
İstehsal üsulu: tökmə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 2,5 sm
EF inv. 395

Button. Metal.
Technique: casting
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 2,5 cm
EF inv. 395

Düymə. Metal
İstehsal üsulu: tökmə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 2 sm
EF inv. 397

Button. Metal.
Technique: casting
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 2,5 cm
EF inv. 397

Düymə. Metal
İstehsal üsulu: tökmə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: dm. 2 sm
EF inv. 398

Button. Metal.
Technique: casting
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: dm. 2 cm
EF inv. 398

*Çarpazlar. Mis
İstehsal üsulu: şəbəkə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: dm. 2,5 sm
EF inv. 3748*

*Hook-and-eye, Metal
Technique: filigree
Period: XIX century
Dimensions: dm. 2,5 cm
EF inv. 3748*

*Çarpaz. Metal
İstehsal üsulu: şəbəkə,
qaşoturtma
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: uz: 2 sm
EF inv. 8155*

*Hook-and-eye, Metal
Technique: filigree, gem
fixing
Period: XIX century
Dimensions: dm. 2 cm
EF inv. 8155*

*Çarpaz. Metal
İstehsal üsulu: şəbəkə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 1,8 x 1,3 sm
EF inv. 8156*

*Hook-and-eye. Metal
Technique: filigree
Period: XIX century
Dimensions: 1,8 x 1,3 cm
EF inv. 8156*

*Çarpaz. Metal
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: dm. 1,1 sm
EF inv. 8157*

*Hook-and-eye. Metal
Technique: moulding
Period: XIX century
Dimensions: dm. 1,1 cm
EF inv. 8157*

*Çarpaz. Gümüş
İstehsal üsulu: şəbəkə, qaşoturtma
Dövrü: XIX əsr
Çəkisi: 223 qr
Əyari: 875; 916
XF inv. 92*

*Hook-and-eye. Silver
Technique: filigree, gem fixing
Period: XIX century
Weight: 223 gr
Hallmark: 875; 916
SF inv. 92*

*Ləbbadə. Tirmə, şahpəsənd, qızıl "quşpara"
düymələr, mərcan. Şəki
Düymələrin istehsal üsulu: döymə, çaxmaqalib
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: uz: 8 sm
Çəkisi: 47,1 qr
Əyari: 583
EF inv. 8664*

*Lebbade. Tirma, shahpesend, gold "gushpara"
buttons, coral. Sheki
Technique buttons: forging, moulding
Period: XIX century
Dimensions: dm. 8 cm
Weight: 47,1 gr
Hallmark: 583
EF inv. 8664*

*Baharı. Məxmər, çit, qaragöz və güləbətın bafta, beş minlik qacar sikkələrindən ibarət çarpazlar.
Dövrü: XIX əsrin ikinci yarısı
Ölçüsü: uz: 69 sm, beli: 35 sm, qollarının uz: 47 sm
EF inv. 7462*

*Sleeveless jacket. Velvet, cotton, black and gold lace, hooks and eyes from qajar coins amount of five thousand.
Period: II part of XIX century
Dimensions: length: 69 cm, arm length: 47 cm, width: 35 cm
EF inv. 7462*

*Arxalıq. İpək, çarpaz, sarıma. Şamaxı
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: uz: 73 sm, bel: 41 sm, qollarının uz: 71 sm
EF inv. 3148*

*Arkhalig (woman's wear). Silk, hook and eye, suspender. Shamakhi
Period: XIX century
Dimensions: length: 73 cm, arm length: 71 cm, width: 41 cm
EF inv. 3148*

*Çəpkən. Tirmə, zərbafta, sarıma, çarpaz.
Qarabağ
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: beli: 36 sm, uz: 52 sm, qollarının uz: 72 sm
EF inv. 8960*

*Chapkan. Tirma. Gold lace, suspender, hook and eye.
Karabakh
Period: XIX century
Dimensions: length: 52 cm, width: 36 cm, arm length: 72 cm
EF inv. 8960*

ƏTƏKLİK, YAXALIQ VƏ ƏLÇƏKLƏR

Ənənəvi qadın geyimlərinin tikmə bəzək elementlərinin böyük hissəsini ətəklilik və yaxalıqlar təşkil edir. Belə bəzək elementləri zərgərlər tərəfindən çəbəkə və döyməqəlib üsulu ilə hazırlanır, həmçinin metal pullardan da tərtib olunurdu. Bu pullar əsasən həmin dövrdə tədiyə vasitəsi olan rus qızıl onluq və beşliklərindən, gümüş və mis qəpiklərdən ibarət olurdu. Ətəklilik və yaxalıq üçün nəzərdə tutulan pullara qulp lehimlənilir, qulplar ipə və ya zəncirə keçirilərək köynəyin, eyni zamanda üst geyimlərinin yaxasına, ətəyinə, qollarına tikilirdi.

Ətəkliliklər köynəyin ətəyinin ön hissəsinə tikilirdi. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərinə aid fotosəkillərin demək olar ki, hamısında ətəkliliklərin köynəyin ətəyinə tikildiyi və arxalığın altından görünə biləcək uzunluqda olduğu aydın görünür.¹⁰ Vaxtilə “Məcidiyyə”, “mərzəndiyə”, “babaxanı”, “midaxıl”, “arpa”, “buta”, “aypara”, “pərəkli”, “qoza”, “yarpaq” adlanan ətəklilik nümunələri xalqın istifadəsində olmuşdur.

Yaxalıqlar formaca ətəkliliklərə bənzəsələr də, həcm etibarilə onlardan bir qədər böyük olur, əsasən arxalıq, ləbbadə, çəpkən, küləcə kimi geyimlərin yaxa kəsiyi boyunca tikilirdi. Bu geyim bəzəyi XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində geniş yayılaraq dəb halını almışdı.

“Quşpara” adlanan düymələrdən də yaxalıq kimi istifadə olunurdu. Məsələn üçün qeyd edək ki, Xüsusi fondun inventarları arasında yer alan Quşpara düymələr əvvəlcə 8664 inventar sayılı ləbbadənin yaxasında olmuş, sonradan sökülərək ayrılmış və ləbbadə Etnoqrafiya fonduna təhvil verilmişdir. Muzeyin direktoru Nailə Vəlixanlının 09 sentyabr 2016-cı il 232-K sayılı əmrinə əsasən quşpara düymələr yenidən Etnoqrafiya fonduna qaytarılaraq adı çəkilən ləbbadəyə tikilmişdir.

Digər bir yaxalıq növü isə köynəklərin yaxasına taxılır və bütün sinəni əhatə edirdi. XF 128 inventar sayılı yaxalığın kənarlarına bəndlənən qarmaqlar ondan taxma bəzək kimi istifadə olunduğunu göstərir, fotosəkillərdə müşahidə olunan yaxalıqların taxılma tərzini haqqında fikir

LAPS, COLLARS AND ARMLETS

Traditionally, the majority of women's embroidery decoration elements are collars and lapping. The decorative elements are made by the method of gridding and hammering by jewelers, and also might be complexed from metal coins. These ornaments mostly were Russian gold coins, as well as silver and copper coins, as these coins were main means of payment at that time. Small loops were brazed on the coins and then these prepared coins sewed on different parts of the upper clothes, such as collars, laps and arms, and ropes or chains used to tie the clothes.

Lappings were sewed to the front of the shirt hem. On almost all the photos of the nineteenth century and early-twentieth century it is obviously seen that lappers are on the laps of shirts and long enough to be seen from the under of the “archalig” (an outer upper wear). In the past times, a variety of lapping models such as “Majidiyya”, “Marzandiyya”, “Babackhani”, “midackhil”, “arpa”, “buta”, “aypara”, “perekli”, “cone”, “yarpaq”, has been widely used by people.

While the collars are similar in the form to the lapping ornaments, they are bigger than the lapping and were attached to the flanges of upper wears such as arckhalig, lebbade, chepken, kulaja etc. This ornament is widespread at the end of 19th and the beginning of 20th centuries. We should also note that a special button (named as “Goushpara”) is also used as collar. As an example, such buttons were sewed on a lebbade (the inventory numbered 8664 at the “Special” fund of the Museum), later these buttons separated from the lebbade, and this lebbade is handed over to the Ethnography fund of the Museum.

Another type of collar is attached only to a shirt collar and covers the entire breast. The hooks brazed on the edges of the collar of the inventory numbered XF 128 shows that

¹⁰ G.Abdulova. Ənənəvi qadın geyim bəzəkləri. MA

formalaşdırır. Xatırladaq ki, fond materiallarına istinadən bu tip bəzəklərin asma növünün olduğunu da söyləmək mümkündür. Qarmaqlı yaxalıqlar Dağıstan xalqları arasında da istifadə olunmuşdur.

Qadın çiyin geyimlərindən olan çəpkənlərin qolçaq hissəsinin bəzədilməsinə də xüsusi önəm verilirdi. Ölçəklər adətən toxuma bəzəklərlə, bəzi hallarda isə qızıl, gümüş və müxtəlif tikmə üsulları ilə bəzədilirdi.

they were using as attached ornaments, it also gives an opinion about the wearing style of collars can be seen on various photos. It should be noted that according to the observation of the fund materials there are also hanged variations of these collar ornaments. Those hooked ornaments were widespread also among the peoples of Dagestan.

Special attention was paid to decorating of the armlets of chepken, one of the female shoulder wear. Armlets are usually decorated by tissue method, but also with gold, silver decorations and decorated with different embroidery techniques.

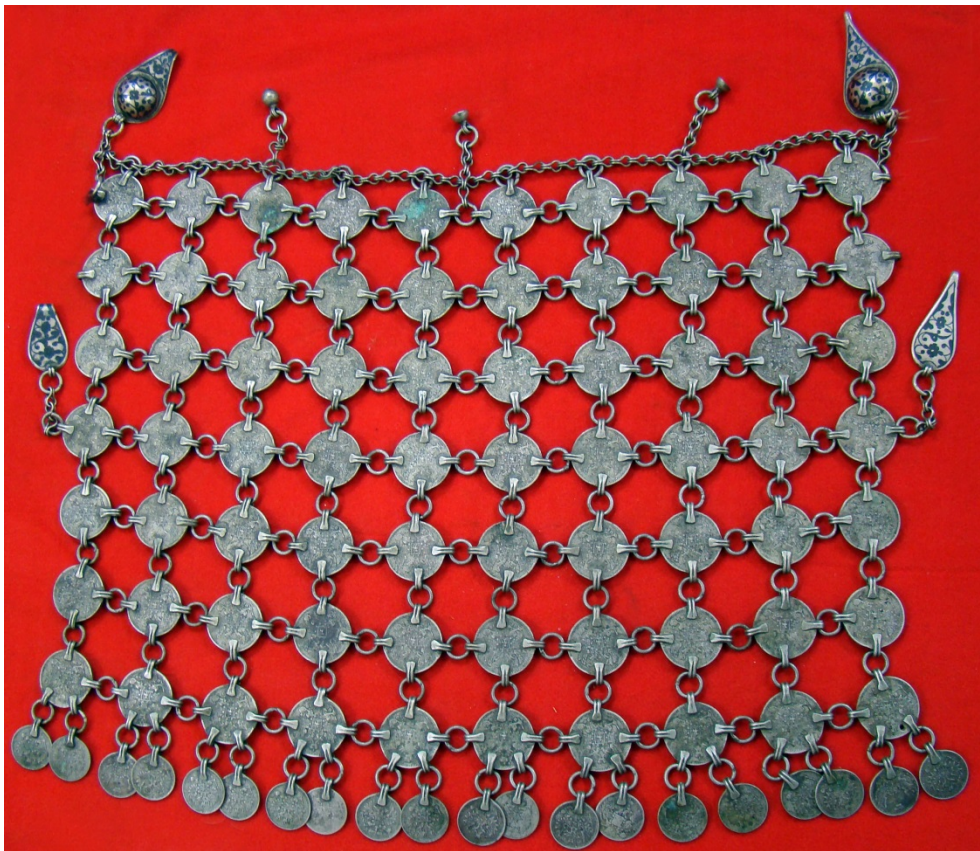

Yaxalıq. Gümüş, məxmər, şüşə
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə, qarasavad, qızillama
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 24,3 X 43 sm
Çəkisi: 689 qr. Əyarı: 800; 875
XF inv. 541

Breast collar. Silver, velvet, glass
Technique: forging, filligre, niello, gilding
Period: Early XX century
Dimensions: 24,3 X 43 cm
Weight: 689gr. Hallmark: 800; 875
SF inv. 541

Sinə bəzəyi "gərdanlıq". Gümüş, mis
İstehsal üsulu: döymə, cızma, qarasavad
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 28x20 sm
Çəkisi: 308 qr. Əyarı: 500; 700
XF inv. inv. 127

Breast decoration "gerdanlik". Silver, copper
Technique: forging, scratching, niello
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: 28x20 cm
Weight: 308 gr. Hallmark: 500, 700
SF inv. 127

Əlçək. İpək. Qızıl. Kəlbəcər
 İstehsal üsulu: çaxmaqəlib, doldurma,
 güləbətin tikmə və güləbətin saçaq
 Dövrü: XIX əsr
 Ölçüləri: 21,5x22sm
 Çəkisi: 3,5 qr
 Əyarı: 911
 XF inv. 358, 359

Glove. Silk. Gold. Kalbadjar.
 Technique: moulding, applique
 embroider, gold stitch and gold stitch
 frinke
 Period: XIX century
 Dimensions: 21,5x22 cm
 Weight: 3,5 gr
 Hallmark: 911
 SF inv. 358, 359

*Əlçək. Məxmər. Qızıl, mərcan, mirvari, qanovuz.
Bakı
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib, güləbətın
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 48x29sm
Çəkisi: 189,90 qr. Əyari: 583; 750
XF inv. 55*

*Glove. Velvet. Gold, coral, pearl, taffeta.
Baku.
Technique: moulding, gold stitch
Period: XIX century
Dimensions: 48x29 cm
Weight: 189,90 gr. Hallmark: 583, 750
SF inv. 55*

*Yaxalıq "qoza". Qızıl
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 5x3sm
Çəkisi: 253 qr
Əyari: 650
XF inv. 242*

*Breast collar "cones". Gold
Technique: moulding
Period: XIX century
Dimensions: 5x3 cm
Weight: 253 gr
Hallmark: 650
SF inv. 242*

*Yaxalıq "qoza". Qızıl
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 5 X 3 sm
Çəkisi: 73,48 qr
Əyari: 583; 500; 750; 745\|
XF inv. 223*

*Breast collar "cones". Gold
Technique: moulding
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: 5 X 3 cm
Weight: 73,48 gr
Hallmark: 583, 500, 750, 745
SF inv. 223*

*Yaxalıq "qoza". Gümüş
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib. qızılılama
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 4,5 X 2,5 sm
Çəkisi: 99 qr
Əyarı: 958
XF inv. 223*

*Breast collar "cones". Silver
Technique: moulding, gilding
Period: the beginning of the XX century
Dimensions: 4,5 X 2,5 cm
Weight: 99 gr
Hallmark: 958
SF inv. 223*

*Yaxalıq "qoza". Mis
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: uz: 5,5 sm
EF inv. 2555*

*Breast collar "cones". Copper
Technique: moulding
Period: the end of the XIX century- the beginning
of XX century
Dimensions: length 5,5 cm
EF inv. № 2555*

*Ətəklük "arpa". Metal
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib, məftilçəkəmə
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 47 sm
EF inv. 858*

*Lapping "barley". Metal
Technique: moulding, wiring
Period: the end of the XIX century-
the beginning of XX century
Dimensions: 47 cm
EF inv. № 858*

*Ətəklük "midaxıl". Metal
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib, döymə
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: uz: 39 sm
EF inv. 6304*

*Lapping "midaxıl". Metal
Technique: moulding, forging
Period: the end of the XIX century- the beginning
of XX century
Dimensions: length 39 cm
EF inv. № 6304*

*Ətəklük. Metal
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 58 sm
EF inv. 3741*

*Lapping . Metal
Technique: moulding
Period: the end of the XIX century- the beginning
of XX century
Dimensions: 58 cm
EF inv. № 3741*

*Ətəklük. Metal
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 66 sm, 52 sm
EF inv. 3828*

*Lapping. Metal
Technique: moulding
Period: XIX century
Dimensions: 66 sm, 52 cm
EF inv. № 3828*

*Ətəklük, "arpa". Metal
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Ölçüsü: 51 sm
EF inv. 8204*

*Lapping "barley". Metal
Technique: moulding
Dimensions: 51 cm
EF inv. № 8204*

*Ətəklük "arpa". Metal
İstehsal üsulu: çaxmaqəlib
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: uz: 48,5 sm
EF inv. 4564*

*Lapping . Metal
Technique: moulding
Period: the end of the XIX century- the beginning
of XX century
Dimensions: length 48,5 cm
EF inv. № 4564*

*Köynək. Xara, zərbafta, bafta. Qızıl düymə. Qızıl ətəklük
"babaxani".
Dövrü: XX əsrin əvvəlləri.
XF inv. 558*

*Shirt. Moire. Gold lace, lace. Gold button. Gold lapping
"babakhani"
Period: early XX century
SF inv. 558*

SANCAQLAR

Sancaqlar qədim geyim bəzəkləri sırasındadır. Onların ən qədim növü Eneolit dövrünə aid edilən ucu biz formalı, başı müxtəlif fiqurlu sancaqlardır. Bu sancaqlardan geyimlərin yaxasının bağlanması və çalmaların bərkidilməsi məqsədilə istifadə olunduğuna görə onların başına müxtəlif fiqurlar əlavə olunurdu. Həmin fiqurlar sancağın yaxadan sürüşüb düşməsinin qarşısını almaq funksiyası daşıyır, eyni zamanda bəzək və amulet kimi də istifadə olunurdu. Sonralar qadınlar çalmaları başda bərkitmək, hətta saçlarında tağ ayırmaq məqsədilə həmin sancaqlardan istifadə etmişlər. Məhz bu səbəbdən bəzən inventar kitablarında bu sancaqlar “telayıran” kimi də qeydə alınmışdır. Eyni tipli məmulatlara etrusk, yunan-roma mədəniyyətlərində geniş şəkildə rast gəlmək mümkündür. Maraqlı burasıdır ki, Azərbaycan ərazisindən tapılan bu sancaqlar dövr etibarilə daha qədimdir.

Digər sancaq növü elmi ədəbiyyatda “fibula” və ya “yunan sancağı” adı ilə tanınan və geyimin yaxasını bərkitmək üçün istifadə olunan sancaqlardır. Bu sancaqlar Azərbaycanda e.ə. XIII-IX yüzilliklərə aid edilir və arxeoloji qazıntılar zamanı Tunc və Antik dövr abidələrindən (Çovdar, Nərgizava) aşkar olunmuşdur. Xatırladaq ki, ellinist mədəniyyətinə aid edilən fibulalar antik dövrə məxsusdur.

Üçüncü tip sancaqlar müasir dövrümüzdə də geniş şəkildə tətbiq olunan və sırf bəzək funksiyası daşıyan sancaqlardır. Həmin sancaqlardan XIX-XX əsrin əvvəllərində köynəklərin yaxasının bağlanması üçün istifadə olunmuşdur. XIX əsrin sonu- XX əsrin əvvəllərinə aid fotosəkillərdə sancaqlardan yaxa bəzəyi kimi istifadə olunduğunu müşahidə edirik. Bu sancaqlar əvvəlkiərdən formasının mürəkkəbliyi, istifadə olunan çeşnilərin müxtəlifliyi ilə fərqlənir.

PINS

Pins are one of the oldest clothing ornaments. The most ancient type of the pins, -belong to Eneolithic period-, are awl shaped and the head part in various forms. Due to these pins used for fastening clothes collars and head wears, different forms used for pin heads to prevent slipping of the pins and also for decorative aims, such as ornament or amulet. Later we see that these pins were using to fixate the woman head wear and even as hair pins to distinguish the hair line. For this reason, they have been recorded as “hair separating pins in some inventory books. The same type products can be seen in a wide range among the findings of Etruscan and Greco-Roman culture. Interestingly, the pins found in the territory of Azerbaijan are older than the others.

In the scientific literature we see another type of pins, known as "fibula" or "Greek pin", which was used to fasten the collar of clothes. In fact, this type of pins discovered in Azerbaijan territory belong to 13th -11th centuries BC XIII-IX centuries and have been found during archaeological works at the Antic Age and the Bronze Age monuments (Chovdar, Nargizava). No need to remind that the Hellenistic fibulas belong to Antic Age.

The third type of the pins are for purely ornamental aims, while in some cases, used to connect to the shirts collars. These pins differ from the previous types with their complexity of the form and a variety of different ornamental figures. And from the photos from late 19th and early 20th centuries we also can conclude that the pins were used as collar decoration as well.

*Sancaq.Qızıl, tunc . Xınıslı.
İstehsal üsulu: döymə, zərbetmə
Dövrü: e.ə. I – b.e.I ə.
Ölçüləri: uz. – 3,5 sm, hünd.- 3,3 sm
Ümumi çəkisi: 9,82 qr.
Əyari: 750
XF inv. 121*

*Fibula. Gold, bronze. Khinish.
Technique: forging, coin
Period: BC I centuries- I centuries A.D
Dimensions: height 3,3 cm, length 3,5 cm
Weight: 9,82 gr
Hallmark: 750
SF inv. 121*

*Sancaq (fibula). Tunc. Nərgizava
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: e.ə. III – II əsrlər
Ölçüsü: 6 X 3,4 sm
AF inv. 24885*

*Fibula. Bronze. Nargizava
Technique: forging
Period: BC III – II centuries
Dimensions: 6 X 3,4 m
AF inv. 24885*

*Sancaq (fibula). Tunc. Çovdar.
İstehsal üsulu: tökmə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
Ölçüsü: 6 X 3,4 sm
AF inv. 298/2899*

*Fibula. Bronze. Chovdar
Technique: casting
Period: BC XIII-IX centuries
Dimensions: 6 X 3,4 cm
AF inv. 298/2899*

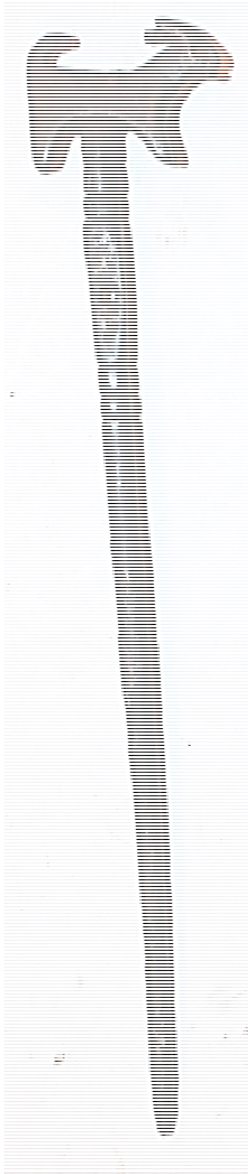
*Sancaq başlığı. Tunc. Çovdar
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
Ölçüsü: hün-6,9, uzun-5,8
AF inv. 1008*

*Helmets for Pin. Bronze. Chovdar
Technique: forging
Period: BC XIII-IX centuries
Dimensions: height-6,9, length 5,8
AF inv. 1008*

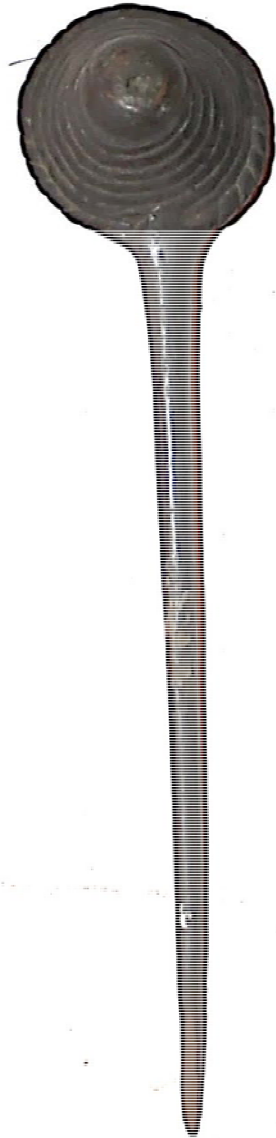
*Sancaq başlıqları. Tunc. Gəncə-Çovdar
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
Ölçüsü: dm. 4,1 sm-4,3 sm
AF inv. 567/3275*

*Helmets for Pin. Bronze. Ganja-Chovdar
Technique: forging
Period: BC XIII-IX centuries
Dimensions: dm. 4,1 cm-4,3 cm
AF inv. 567/3275*

*Sancaq. Tunc Xaçbulaq
İstehsal üsulu: tökmə, döymə
Ölçüsü: 16 X 2,7sm X 0,8sm
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. 442*

*Fibula. Bronze. Khachbulaq
Technique: casting, forging
Period: BC XIII-IX centuries
Dimensions: 16 X 2,7cm X 0,8cm
AF inv. 442*

*Sancaq. Tunc. Gəncə-Çovdar
İstehsal üsulu: tökmə, zərbətmə, lehimləmə, döymə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
Ölçüsü: 14,8 X 3,3sm X 1,7sm
AF inv. 996 (246, 435)*

*Fibula. Bronze. Khachbulaq
Technique: casting, coin, soldering, forging
Period: BC XIII-IX centuries
Dimensions: 14,8 X 3,3cm X 1,7cm
AF inv. 996 (246, 435)*

*Sancaq. Tunc. Xaçbulaq
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
Ölçüsü: 6,5 X 1,1sm
AF inv. 1024*

*Fibula. Bronze. Khachbulaq
Technique: forging
Period: BC XIII-IX centuries
Dimensions: 6,5 X 1,1cm
AF inv. 1024*

Sancaq. Tunc. Mingəçevir
İstehsal üsulu: döymə, tökmə
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
Ölçüsü: 12 X 1,4sm
AF inv.1777

Fibula. Bronze. Mingachevir
Technique: forging, casting
Period: BC XIII-IX centuries
Dimensions: 12 X 1,4cm
AF inv. 1777

Sancaq (Telayıran). Metal
İstehsal üsulu: tökmə, döymə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: uz: 11 sm
EF inv. 2554

Fibula (Telayıran). Metal
Technique: forging, casting
Period: XIX century
Dimensions: 11 cm
EF inv. 2554

Sancaq. Metal
İstehsal üsulu: döymə,
məftilçəkmə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 11,5 sm
EF inv. 446

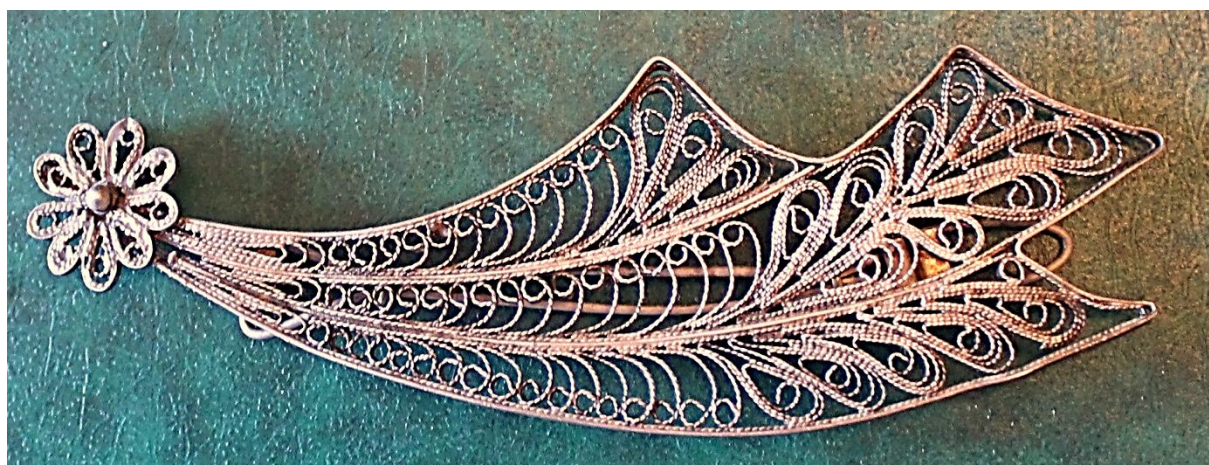
Fibula. Metal
Technique: forging, wiring
Period: XIX century
Dimensions: 11,5 cm
EF inv. 446

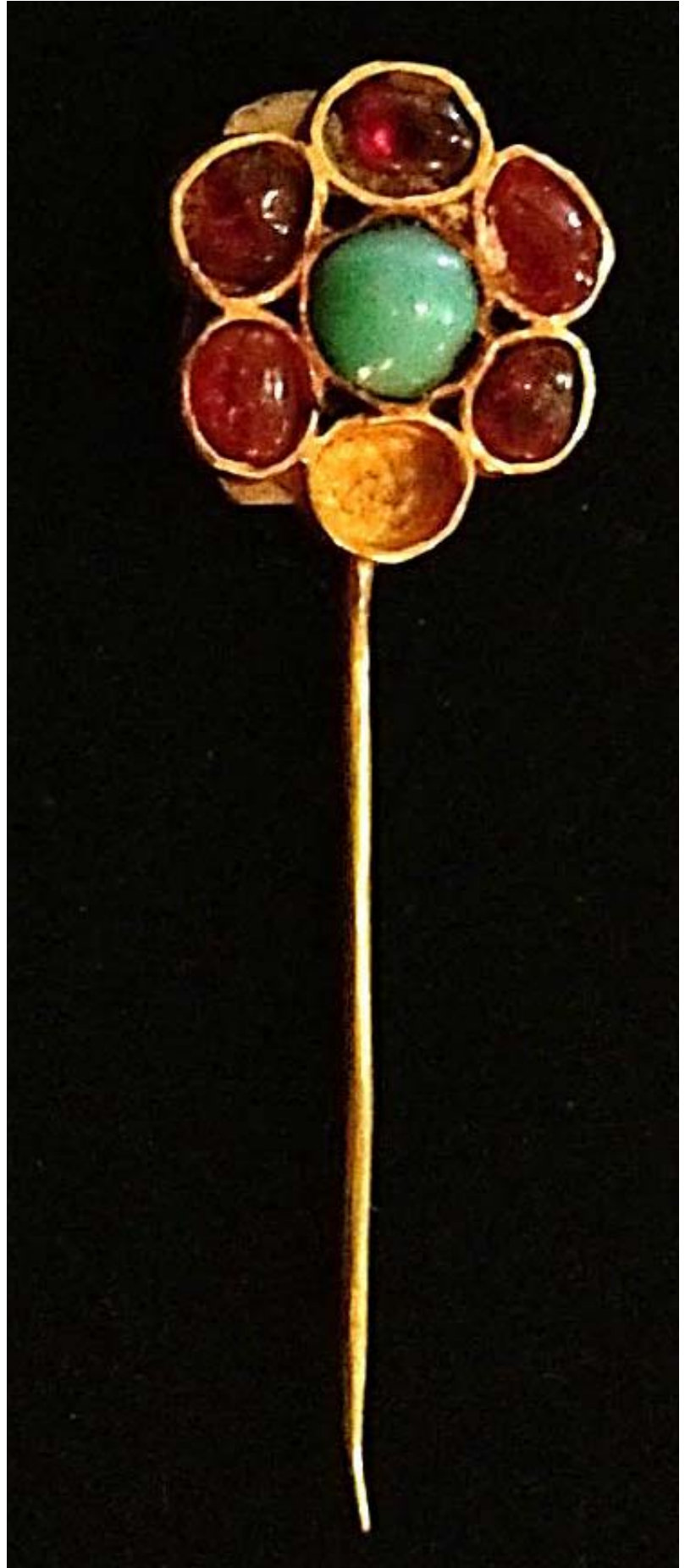
Sancaq. Mis
İstehsal üsulu: döymə, tökmə, minasazlıq
Dövrü: XX əsrin əvvəlləri
Ölçüsü: 5 X 3,5 sm
EF inv. inv. №3716

Fibula. Copper
Tecniqe: forging, casting,
Period: the beginning of the XX centuries
Dimensions: 5 X 3,5 cm
EF inv. inv. №3716

Sancaq. Metal.
İstehsal üsulu: şəbəkə
Dövrü: XX əsrin ikinci yarısı
Ölçüsü: 5 sm
HXƏF inv. 2428/10

Fibula. Metal.
Tecniqe: filigree
Period: the second half of the XX century
Dimensions: 5 cm
PMOF inv. 2428/10

*Sancaq. Qızıl, firuzə, yaqut.
Bakı, Şirvanşahlar sarayı
İstehsal üsulu: döymə, qaşoturtma
Dövrü: XV əsr
Ölçüləri: diam.- 1,5 sm, iynənin uz.- 3,8 sm,
Çəkisi: 2,73qr, qaşların çəkisi- 0,50 qr.
Əyarı: 833
XF inv. 16*

*Fibula. Gold, turquoize, sapphire. Baki,
Shirvanshah palace.
Technique: forging, gem fixing
Period: XV centuries
Dimensions: dm -1,5 cm, the lenght of
needle 3,8 cm
Weight: 2,73 gr, weight of gems- 0,50 gr
Hallmark: 833
SF inv. 16*

*Yaxa sancağı. Ametist, zümrüd, yaqut, almaz.
Dövrü: XIX əsr
Olcüsü: dm 4sm
Çəkisi: qaşlar: 3,17, ümumi çəki: 26,17qr
Əyarı: 750
XF inv. 56*

*Lapel pin. Ametist, emerald, sapphire, diamond.
Period: XIX century
Dimensions: dm -4 cm
Weight: 26,17 gr, weight of gems- 3,17 gr
Hallmark: 750
SF inv. 56*

KƏMƏRLƏR

Geyim bəzəklərinin geniş yayılmış və ağır növü kəmərlər hesab olunur. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Arxeologiya, Etnoqrafiya və Xüsusi fondlarında müxtəlif istehsal üsulu ilə hazırlanmış rəngarəng, çeşidli qızıl, gümüş, mis kəmərlər və belbağlar yer almaqdadır. Kəmərlərin tarixi geyim mədəniyyətinin tarixi qədərdir. Geyim mədəniyyətində geyimlərin əyində rahatlığını təmin etmək üçün düymələrin tətbiqindən əvvəl kəmərlərdən istifadə edilmişdir. İlk dövrlərdə dəridən, sonralar metal və parçadan olan kəmərlər zaman keçdikcə digər geyim növləri kimi dəbə uyğun olaraq dəyişmiş, təkmilləşmiş, müxtəlif forma və çeşidləri yaranmışdır. Arxeoloji ədəbiyyatda qeyd olunduğu kimi, Tunc dövründən etibarən istehsalına başlanılan metal kəmərlər əvvəlcə əməli əhəmiyyət daşıyırdı¹¹. Belə ki, kəmərlər zirehin bir hissəsi olaraq qarın nahiyəsini zərbələrdən qorumağa, həmçinin, xəncər, qılınc və qəmə asılmasına xidmət etmişdir. Sonralar kəmərlər geyim mədəniyyətinə elə sirayət etmişdi ki, gənc qızları, gəlinləri və orta yaşlı qadınları kəmərsiz təsvür etmək mümkün deyildi. Gəlin xonçasında gümüş kəmərin olması toy bazarlığının ən vacib elementlərindən biri kimi uzun illər öz əhəmiyyətini saxlamışdır. Hətta bəzi bölgələrdə onsuz qız ərə verilməzdi. Gümüş kəmərlər almağa maddi durumu imkan verməyən ailələr misdən hazırlanmış kəmərlərə qane olmaq məcburiyyətində qalırdılar. Mis kəmərlər də öz növbəsində qızıl və gümüşdən hazırlanmış kəmərləri forma və istehsal üsuluna görə təkrarlayırdı. Onu da qeyd etməliyik ki, qadın kəmərləri bəzək elementi olmaqla yanaşı, həmçinin əməli əhəmiyyət daşıyaraq geyimin əyində şıq dayanmasını təmin edir, bədəni soyuqdan qoruyurdu.

Azərbaycan xalqının geyim bəzəkləri arasında gümüş kəmərlər çoxluq təşkil edərək geniş yayılmışdı. Bunu nəinki Xüsusi fondun kolleksiyasında, həmçinin Azərbaycanda mövcud olan bütün muzeylərin fondlarında əsasən gümüş kəmərin toplanması bir daha sübut edir.

BELTS

The belts are considered as most common and heavier type of jewelry among the clothing decorations. Prepared by different producing methods a variety of colorful assortment of gold, silver, copper belts and belt-ropes is located at the Archaeology, Ethnography and Special funds of National History Museum. The history of belts is as old as the history of clothing culture. It is well known that the belts have been used before than the buttons to provide comfort in the clothes. In the early times leather, metal and drape belts were used, but by the time as other clothing components have been changed according to fashion, the belts also developed and differed in the form. As mentioned in archaeological literature the purpose of the metal belts which have been produced since the Bronze Age was purely for practical needs. So, the belts act as a part of the armor to protect the abdomen region, and it is useful to hang or attach daggers, swords and knives. During the following periods the belt was so common, and it was impossible to imagine the young and middle-aged women without belt. A silver belt was one of the most important elements of the wedding discussions between the families and has kept its actuality for many years. In fact, in some regions even to think to let a girl without silver belt to marry considered as an unacceptable situation. If the family was poor, then they had to use copper belts instead of silver. Copper belts were replication in form and in producing methods of gold or silver belts. Women belts, in addition to being a decorative element, in turn, provides practical significance with the clothes stand elegantly, and also has the ability to keep the clothes stick to protect the body from the cold.

Silver belts were in majority among the clothing jewelries of the Azerbaijani people and were widespread. It can be proved not only the silver belt numbers in the collection

¹¹ T. Göyüşova. *Azərbaycanın tunc kəmərləri (son tunc-ilk dəmir dövrü) (tarix üzrə fəh. dok. alimlik dər. almaq üçün təqdim ed. diss. avtoreferatı)*. Bakı, 2010. s.3

Əgər qızıl kəmərlər yalnız yüksək zümrəyə məxsus qadınların geyim bəzəkləri sırasına daxil idisə, gümüş kəmərlər nisbətən ucuz başa gəldiyindən orta təbəqə qadınları arasında daha çox istifadə olunurdu. Gümüş kəmərlərə alıcı tələbatının yüksək olması onun müxtəlif forma və çeşidinin yaranmasını şərtləndirmişdir. Təsadüfi deyil ki, folklor nümunələrində gümüş kəmərlərin adı daha çox çəkilir. XX əsrin əvvəllərinə qədər Azərbaycanda “pələk”, “qələmi”, “sallama”, “şəbəkə”, “gül”, “aynalı”, “minalı” adı ilə məlum olan kəmərlərdən geniş istifadə olunmuşdur.

Muzey kolleksiyasında qızıl kəmərlər azlıq təşkil edir. Bunun əsas səbəbi əhalinin iqtisadi durumu ilə bağlıdır. XIX-XX əsrin əvvəllərində onsuz da az istehsal olunan qızıl kəmərlər ya Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra müsadirə edilmiş, ya da müharibə dövrü aclıqdan qurtulmaq üçün hissə-hissə sökülərək satılmışdır.

of the Special fund of the Museum, as well as at the collections of all the other museums in Azerbaijan. Due to price factor, the gold belts were a component of clothing and gold ornaments of only a group of highest rank women, while the relatively inexpensive silver belts were common among middle-class women. A high demand to silver belts has been conditioned the production of these belts in different forms and types. Not surprisingly, there are a lot examples of “silver belts” in folkloric poetry. Until the beginning of the twentieth century different types of silver belts which is known as “pilek”, “gelemi”, “sallama”, “shebeke”, “gul”, “aynalı”, “minalı” widely used in Azerbaijan.

The museum's collection of collected gold belts is not so much. Main reason for this is due to the economic situation of the population. At the beginning of the nineteenth and twentieth century the production of gold belts were less and almost all of them taken from the people during Soviet time, and some has been sold as pieces to avoid starvation in wartime.

*Kəmər. Tunc. Xaçbulaq
İstehsal üsulu: döymə
Ölçüsü: uzun-40sm, eni- 6,3sm
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. s/q 755*

*Belt. Bronze. Khachbulaq
Technique: forging
Period: BC XIII-IX centuries
Dimensions: length-40 cm, width-6,3 cm
AF inv. s/q 755*

*Toqqa. Gümüş. Mingəçevir
İstehsal üsulu: döymə
Ölçüsü: 10 sm
Dövrü: VII-IX əsrlər
AF inv. 594*

*Buckle. Silver. Mingachevir.
Technique: forging
Period: VII-IX centuries A.D
Dimensions: 10 cm
AF inv.594*

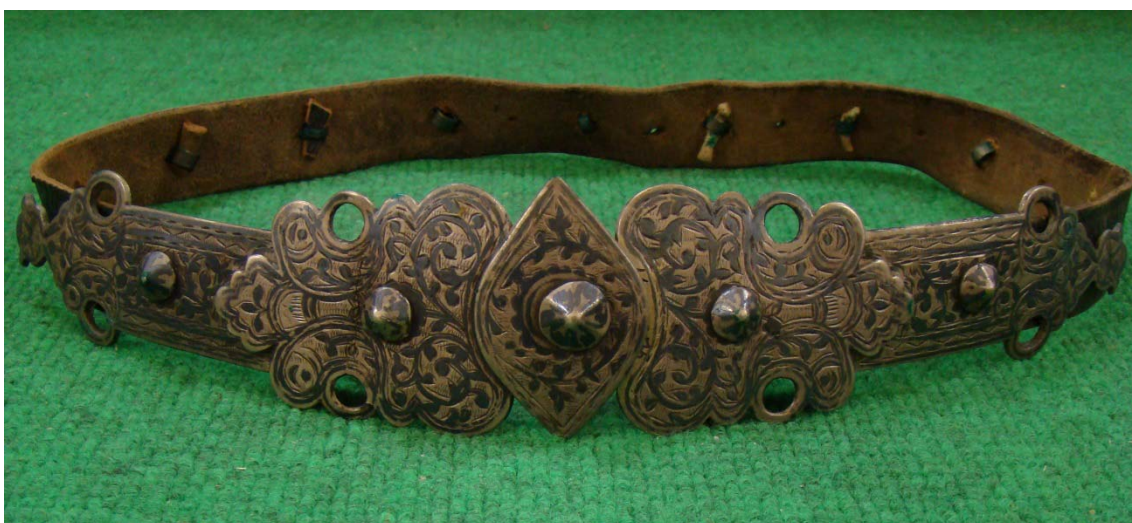
*Kəmər. Tunc. Xaçbulaq
İstehsal üsulu: döymə, zərbətmə
Ölçüsü: uzun-67sm, en-7sm
Dövrü: e.ə. XIII-IX əsrlər
AF inv. 23640*

*Belt. Bronze. Khachbulaq.
Technique: forging, coin
Period: BC XIII-IX centuries
Dimensions: length 67 cm, width 7 cm
AF inv. 23640*

*Kəmər. Gümüş, dəri. Quba
Dövrü: XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
İstehsal üsulu: döymə, cızma, qarasavad
Ölçüləri: 90 X 9 sm
Çəkisi: 1152 qr.
Əyari: 500
XF inv. 311*

*Belt. Silver, leather. Kuba
Technique: forging, scratching, niello
Period: the end of the XIX century- the beginning
of the XX century
Dimensions: 90 X 9 cm
Weight: 1152 gr
Hallmark: 500
SF inv. 311*

*Kəmər. Gümüş, dəri
Qarabağ
Dövrü: XX əsrin əvvəli
İstehsal üsulu: döymə, cızma, qarasavad
Ölçüləri: 72,5 X 6 sm
Çəkisi: 1152 qr.
Əyari: 500
XF inv..383*

*Belt. Silver, leather.
Garabagh
Period: early XX century
Technique: forging, scratching, niello
Dimensions: 72,5 X 6 cm
Weight: 1152 gr
Hallmark: 500
SF inv. 383*

*Kəmər. Gümüş, dəri
Qarabağ bölgəsi
İstehsal üsulu: döymə, cızma, qarasavad
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 84 X 6 sm
Çəkisi: 301 qr
Əyari: 600
XF inv. 457*

*Belt. Silver, leather.
Garabagh
Tecniqe: forging, scratching, niello
Period: early XX century
Dimensions: 84 X 6 cm
Weight: 301 gr
Hallmark: 600
SF inv. 457*

*Kəmər. Gümüş
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə, qızillama
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 82x10,5 sm
Çəkisi: 994,80 qr
Əyari: 500
XF inv. 446*

*Belt. Silver
Tecniqe: forging, filigree, gilding
Period: early XX century
Dimensions: 82 X 10,5 cm
Weight: 994,80 gr
Hallmark: 500
SF inv. 446*

Kəmər. Gümüş
İstehsal üsulu: döymə, şabəkə, qızillama
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 75x6 sm
Çəkisi: 422,5 qr
Əyarı: 600; 870; 916; 600
XF inv. 179
Belt. Silver

Technique: forging, filigree, gilding
Period: early XX century
Dimensions: 75x6 cm
Weight: 422,5 gr
Hallmark: 600; 870; 916; 600
SF inv. 179

Kəmər. Gümüş
İstehsal üsulu: döymə, şabəkə, qızillama
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 87x10,5 sm
Çəkisi: 1154,20 qr
Əyarı: 500
XF inv. 352

Belt. Silver
Technique: forging, filigree, gilding
Period: early XX century
Dimensions: 87 X 10,5 cm
Weight: 1154,20 gr
Hallmark: 500
SF inv. 352

Kəmər. Gümüş. Balakən
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə, qızillama
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 75x7sm
Çəkisi: 484,5 qr
Əyarı: 500
XF inv. 233

Belt. Silver. Balakan
Technique: forging, filigree, gilding
Period: early XX century
Dimensions: 75x7 cm
Weight: 484,5 gr
Hallmark: 500
SF inv. 233

Kəmər. Gümüş. Qarabağ
İstehsal üsulu: şəbəkə
Dövrü: XIX-XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 69x5,5sm
Çəkisi: 116qr
Əyarı: 84
XF inv. 538

Belt. Silver. Garabagh
Technique: filigree
Period: XIX – early XX century
Dimensions: 69x5,5 cm
Weight: 116 gr
Hallmark: 84
SF inv. 538

Kəmər. Gümüş. Balakən
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə, qızıllama
Dövrü: XIX-XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 90x8,5sm
Çəkisi: 75 0qr
Əyarı: 875; 916
XF inv. 185

Belt. Silver. Balakan
Technique: forging, filigree, gilding
Period: XIX – early XX century
Dimensions: 90x8,5 cm
Weight: 75 0 gr
Hallmark: 875; 916
SF inv. 185

Kəmər. Qızıl, məxmər
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 65x5 sm
Çəkisi: 77,20 qr
Əyarı: 745
XF inv. 186

Belt. Gold, velvet
Technique: forging, filigree
Period: Early XX century
Dimensions: 65x5 cm
Weight: 77,20 gr
Hallmark: 745
SF inv. 186

Kəmər. Gümüş. Zaqatala
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə
Dövrü: XIX-XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 85x6,5sm
Çəkisi: 909,5 qr
Əyarı: 800
XF inv. 485

Belt. Silver. Zaqatala
Technique: forging, filigree
Period: XIX – early XX century
Dimensions: 85x6,5 cm
Weight: 909,5 gr
Hallmark: 800
SF inv. 485

Kəmə. Gümüş
İstehsal üsulu: şəbəkə
Dövrü: XIX-XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 75x8,5sm
Çəkisi: 140,0qr
Əyarı: 958
XF inv. 78

Belt. Silver
Technique: filigree
Period: XIX – early XX century
Dimensions: 75x8,5 cm
Weight: 140,0 gr
Hallmark: 958
SF inv. 78

Toqqa. Qızıl
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 12x65 sm
Çəkisi: 12, 30 qr. Əyarı: 750
XF inv. 51

Buckle. Gold
Technique: forging, filigree
Period: Early XX century
Dimensions: 12x65 cm
Weight: 12, 30 gr. Hallmark: 750
SF inv. 51

Kəmər. Gümüş
İstehsal üsulu: şəbəkə, qızillama, qaşoturtma
Dövrü: XIX-XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 82x 7sm. Çəkisi: 2,180qr
Əyarı: 875
XF inv. 534

Belt. Silver
Technique: filigree, gilding, gem fixing
Period: XIX – early XX century
Dimensions: 82x7 cm. Weight: 2,180gr
Hallmark: 875
SF inv. 534

Belbağı. Gümüş. Zaqatala
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə, qızillama
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 37x 4,8 sm. Çəkisi: 573, 00 qr
Əyarı: 875
XF inv. 275

Belt for apron. Silver. Zaqatala
Technique: forging, filigree, gilding
Period: Early XX century
Dimensions: 37x 4,8 cm. Weight: 573, 00 gr
Hallmark: 875
SF inv. 275

Belbağı. Gümüş. Zaqatala
İstehsal üsulu: döymə, qızillama
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 50x 5,5 sm. Çəkisi: 499, 3 qr
Əyarı: 875
XF inv. 234

Belt for apron. Silver. Zaqatala
Technique: forging, gilding
Period: Early XX century
Dimensions: 50x5,5 cm. Weight: 499,3 gr
Hallmark: 875
SF inv. 234

Toqqa. Qızıl
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 10 smx5 sm
Çəkisi: 48 qr. Əyari: 750
XF inv. 193

Buckle. Gold
Technique: forging, filigree
Period: Early XX century
Dimensions: 10 X 5 cm
Weight: 48 gr. Hallmark: 750
SF inv. 193

Kəmə. Qızıl. Şirvan
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə
Dövrü: XIX əsrin sonu
Ölçüləri: 85x 6 sm. Çəkisi: 330, 75 qr
Əyari: 745
XF inv. 177

Belt. Gold. Shirvan
Technique: forging, filigree
Period: Late XIX century
Dimensions: 85x 6 cm. Weight: 330, 75 gr
Hallmark: 745
SF inv. 177

*Kəmər. Qızıl, məxmər. Qarabağ
İstehsal üsulu: döymə, şəbəkə
Dövrü: XX əsrin əvvəli
Ölçüləri: 72 X 6 sm
Çəkisi: 55,18 qr
Əyarı: 583
XF inv. 201*

*Belt. Gold, velvet. Karabakh
Technique: forging, filigree
Period: Early XX century
Dimensions: 72 X 6 cm
Weight: 55,18 gr
Hallmark: 583
SF inv. 201*

*Toqqa. Metal. Şüşə.
İstehsal üsulu: şəbəkə, qızillama.
Dövrü: XX əsrin ortaları
Ölçüsü: 5.5x3.5 sm.
HXƏF: 1808/1*

*Buckle. Metal. Glass
Technique: filigree, gilding
Period: mid XX century
Dimensions: 5.5x3.5 cm
PMDF: 1808/1*

*Toqqa. Metal. Şüşə.
İstehsal üsulu: qızillama, şabəkə.
Dövrü: XX əsrin ortaları
Ölçüsü: 7.5x4 sm.
HXƏF: 1808/3*

*Buckle. Metal. Glass.
Technique: gilding, filigree
Period: mid XX century
Dimensions: 7.5x4 cm
PMDF: 1808/3*

*Toqqa. Metal. Şüşə.
İstehsal üsulu: qızillama, şabəkə.
Ölçüsü: u-10 sm.
HXƏF: 1808/5*

*Buckle. Metal. Glass.
Technique: gilding, filigree
Period: mid XX century
Dimensions: length 10 cm
PMDF: 1808/5*

AYAQ GEYİM BƏZƏKLƏRİ

Qadın milli geyimlərinin tərkib hissəsi olan ayaq geyimlərinin bəzədilməsinə də XX əsrin əvvəllərinə qədər xüsusi önəm verilirdi. Başmaqqlar çaxmapiləklərlə (qızıl və ya gümüş), güləbətın, təkəldüz, doldurma və muncuq tikmə ilə tərtıblənırdı. Başmaqqların daban oturacağı hissəsi isə xüsusi metal lövhə ilə bəzədılırdı. Etnoqrafik ədəbiyyatda “daban”¹² adlanan bu başmaq bəzəyi xüsusən gəlinlərin və əsilzadə xanımların başmağına sifariş yolu ilə vurulurdu. Daban bəzən xalis qızıl və gümüşdən kəsilir, əksər hallarda dəmirdən tökülərək üzəri qızıl suyu, qarasa vad və başqa üsullarla bəzədılırdı. Keçmişdə başmaqqların çaxma piləklərlə bəzədilməsi geniş dəbdə olmuşdur. Belə bəzəklər həmçinin qızıl, gümüş və misdən hazırlanırdı. Hazır lövhələr müəyyən forma əsasında başmağın üz hissəsinə tikilirdi. Uzunboğaz çəkmələr də öz növbəsində güləbətın, təkəldüz və qullabı tikmə üsulu ilə bəzədılırdı.

Adətən başmaq hazırlamaq üçün üzlüklər səriştəli tikmə ustalarına sifariş olunurdu. Bu sənətlə əsasən qadınlr, ev şəraitində məşğul olurdular.

FOOT WEAR ORNAMENTS

Until the beginning of the twentieth century a special attention was paid to the decoration of foot wear ornaments which part of national woman costume. Shoes were completed with attached scales (gold or silver), gulabatin, takalduz, filling and bead embroidery. The heel seat of shoes was decorated with special metal board. This shoe decoration called “daban (heel, kind of ornaments)” in ethnographic literature and it especially was used in the shoes of brides and aristocratic ladies with their order. Sometimes “daban (heel)” was cut from pure gold and silver, mostly pouring from iron and surface was decorated with gold coated, qarasa vad and other methods. Formerly, decorationa of shoes with attached buttons was in vogue. Such decorations also were made from gold, silver and copper. Prepared boards were sewed to the surface of shoe with certain form. Boots also was decorated with gulabatin, takalduz and qullabi embroidery methods too. Claddings for preparing shoes usually were ordered to skillful master. Mostly women were engaged with this profession at home.

¹² A.Mustafayev. *Şirvanın maddi mədəniyyəti*. Bakı, 1977, s.94

*Başmaq üzliyi. Metal
İstehsal üsulu: Döymə, kəsmə, cızma
Dövrü: XIX əsr. Ölçüsü: uz: 10 sm
EF inv. 2965*

*Surface of clogs. Metal
Technique: forging, cutting, scratching
Period: XIX century. Dimensions: length: 10 cm
EF inv. 2965*

*Başmaq üzliyi. Bez, ipək, metal. Qarabağ
İstehsal üsulu: Güləbətin tikmə, sarıma
Dövrü: XIX əsr.
Ölçüsü: 18 X 10,5sm
EF inv. 2283*

*Surface of clogs. Coarse wool, silk, metal. Karabakh
Technique: gold embroidery, suspender
Period: XIX century.
Dimensions: 18x10,5 cm
EF inv. 2283*

*Başmaq üzliyi. Bez, ipək. Qarabağ
İstehsal üsulu: doldurma tikmə
Dövrü: XIX əsr.
Ölçüsü: 18 X 10,5sm
EF inv. 2644*

*Surface of clogs. Coarse wool, silk. Karabakh
Technique: applique embroidery embroidery
Period: XIX century.
Dimensions: 18x10,5 cm
EF inv. 2644*

*Başmaq. Qızıl, məxmər, dəri. Bakı
İstehsal üsulu: döymə, kəsmə, cızma, çaxmaqəlib
Dövrü: XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəlləri
Ölçüləri: 17 sm. Çəkisi: 313,10 qr
Əyari: 750: 833
XF inv.53*

*Clogs. Gold, vilvet, leather. Bakı
Technique: forging, cutting, scratching, stamping
Period: the end of the XIX century- beginining
of XX century
Dimensions: 17 cm. Weight: 313,10 gr
Halkmark: 750: 833
SF inv. 53*

*Başmaq bəzəyi. Daban. Dəmir.
İstehsal üsulu: Döymə, kəsmə. Qızıl işləmə
Dövrü: XVIII əsr. Ölçüsü: 3,5x2,5 sm
EF inv. 3564*

*Clogs decoration. Heel. Iron
Technique: forging, cutting, gilding
Period: XVIII century. Dimensions: 3,5x2,5 cm
EF inv. 3564*

*Başmaq. Dəri, bez, dəmir. Qarabağ.
Xurşud Banu Natəvana məxsus
İstehsal üsulu: Muncuq tikmə.
Dövrü: XIX əsr. Uzunluğu: 23sm
EF inv. 4382*

*Clogs. Leather, coarse calico, iron. Karabakh.
Belongs to Khurshid Banu Natavan
Technique: embroidery in beads
Period: XIX century. Dimensions: length 23 cm
EF inv. 4382*

*Başmaq. Dəri, bez, dəmir. Qarabağ.
İstehsal üsulu: Güləbətın tikmə.
Dövrü: XIX əsr. Uzunluğu: 23sm
EF inv. 9594*

*Clogs. Leather, coarse calico, iron. Karabakh
Technique: gold embroidery. Period: XIX century
Dimensions: length 23 cm
EF inv. 9594*

*Uzunboğaz çəkmə, məxmər, ipək, dəmir, dəri. Quba
İstehsal üsulu: güləbətın tikmə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 45x23 sm
EF inv. 3012*

*Boots. Velvet, silk, iron, leather. Quba
Technique: gold embroidery
Period: XIX century
Dimensions: 45x23 cm
EF inv. 3012*

*Uzunboğaz çəkmə. Dəri, metal, ipək. Gəncə
İstehsal üsulu: qullabı tikmə, gözaçma
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 38smX 23,5 sm
EF inv. 1211*

*Boots. Leather, metal, silk. Ganja
Technique: false embroidery, perforation
Period: XIX century
Dimensions: 38x23,5 cm
EF inv. 1211*

*Uzunboğaz çəkmə. Dəri, metal, ipək. Gəncə
İstehsal üsulu: təkəldüz tikmə
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 38smX 23 sm
EF inv. 2623*

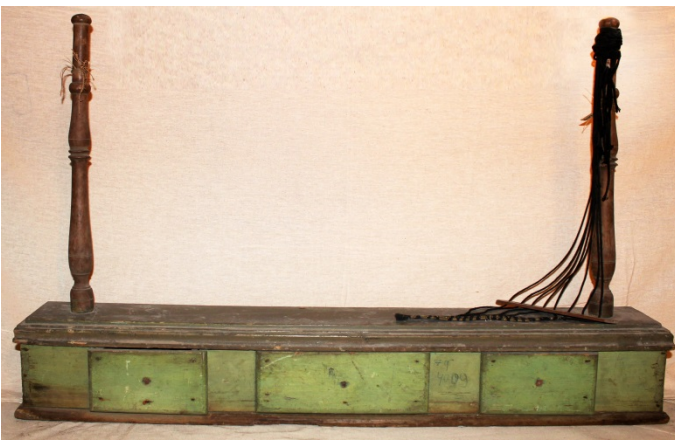
*Boots. Leather, metal, silk. Ganja
Technique: chain stitch
Period: XIX century
Dimensions: 38x23 cm
EF inv. 2623*

TOXUMA BƏZƏKLƏR

Tikmə geyim bəzəklərinin böyük qrupunu toxuma üsulu ilə hazırlanmış bəzəklər təşkil edir. Bu bəzəklərə bafta, zərbafta, zəncirə, şah-pəsənd, şəms, qıvrım (quyrum), sərmə və s. daxildir. Toxunma bəzəklər geyimlərin (köynək, çəpkən, nimtənə, küləcə, arxalıq, kürdü, ləbbədə, tuman, cütbalaq, hətta darbalaq, cutqu, çarşab, rübənd) yaxa kəsiyinə, ətəyinə və qollarına verilir. “Qaragöz” baftadan əsasən tikişlərin üstünü örtmək məqsədilə istifadə edilirdi.

Bu tip bəzəklər xüsusi dəzgahda ipək və güləbətın sapla toxunurdu. Vaxtilə bu geyim bəzəkləri qızıl və gümüşdən çəkilmiş saplarla da hörülürdü. Milli geyimlər məişətimizi tərk etdikdən sonra onları yandıraraq qızılı sapdan ayırır və zinət əşyası hazırlamaq üçün təkrar istehsalə cəlb edirdilər¹³.

Azərbaycan milli geyimlərində geniş istifadə olunan bəzək elementlərindən biri də “sərmə” (sarıma) adlanan geyim bəzəyidir. Bu bəzək növü ipək sapın üzərinə güləbətın teli sarımaqla ərsəyə gətirildiyinə görə belə adlanırdı. Zərgərlər tərəfindən hazırlanan oxşar formalı bəzəklər də “sərmə” adı ilə məlumdur. Onlar da öz adını toxunma bəzəklərdən götürmüşdür. Qaragöz bafta kimi sərmə də geyimlərdə tikişlərin üstünü basdırmaq, eyni zamanda köbə vermək üçün tətbiq edilmişdir. Sərmədən həmçinin müxtəlif məişət əşyalarının bəzədilməsində yüksək zövqlə istifadə olunmuşdur.

TISSUE ORNAMENTS

A great of group ornaments of sawing clothes arrange ornaments prepared with tissue method. Bafta, zarbafta, zancura, shahpasand, shams, qıvrım (quyrum), sarma and others include to these ornaments. Tissue ornaments (shirt, chepken, nimtana, kulaca, arkhalig, kurdu, lebbade, tuman, chutbalaq, darbalaq, chutqu, charshab, ruband) have made to neckband snip, laps and to the arms of clothes. Qaragoz bafta (a kind of tissue) mainly were used to close surface of sewing.

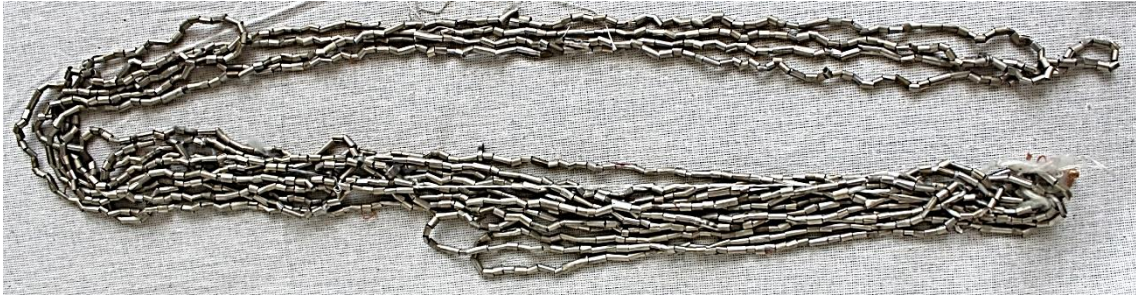
These kinds ornaments have been knitted with silk and gulabatin (kind of tissue) thread in special bench. In the past these clothes ornaments have been knitting with gold and silver threads too. After leaving welfare of national clothing, they have been burned and gold have been separated from thread, then gold have been involved to the recycled production for preparing of jewelry.

One of the widely used elements of ornaments in national clothes of Azerbaijan is clothing ornament which called “sarima” (sarima- to reel). This type of ornament have been created with reeling to surface of silk thread wire of gulabatin (kind of tissue) , that is why called such. Analogues shaped ornaments have been created by jewelers is also known with name “sarima” too. They also have taken their names from sawing ornaments. As garagoz bafta (kind of tissue) sarima also have been used to close surface of sewing in clothes and in creating edging. Sarima (kind of tissue) also have been used with great artistic taste in decoration different household items.

*Bafta toxuyan dəzgah. Ağac
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF. İNV. № . İnv. № 4009*

*Lace weaving machine. wooden
Period: Late XIX- early XX century
EF. İNV. № . İnv. № 4009*

¹³ A.Mustafayev. Şirvanın maddi mədəniyyəti. Bakı, 1977, s.

*Sarıma. Metal
İstehsal üsulu: döymə
Dövrü: XIX əsrin sonu
Ölçüsü: 22 – 77 sm
EF inv. 6231*

*Suspender. Metal
Technique: forging
Period: Late XIX century
Dimensions: 22-77 cm
EF inv. 6231*

*Sərmə. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 954 sm
EF inv. 3075*

*Suspender. Silk. Metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 954
EF inv. 3075*

*Qaragöz bafta. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 1,9x330 sm
EF inv. 3735*

*Black lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 1,5x458 cm
EF inv. 2472*

*Bafta. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 1,2x220 sm
EF inv. 4691*

*Lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 1,2x220 cm
EF inv. 4691*

*Bafta. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 0,7x244 sm
EF inv. 2170*

*Lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 0,7x244 cm
EF inv. 2170*

*Zəncirə. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 1,2x267 sm
EF inv. 2160*

*Gold lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 1,2x267 cm
EF inv. 2160*

*Bafta. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 4,2x119 sm
EF inv. 2113*

*Lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 4,2x119 cm
EF inv. 2113*

*Şəms. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 1,5x335 sm
EF inv. 2162*

*Shams (lace). Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 1,5x335 cm
EF inv. 2162*

Bafta. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 0,8x346 sm
EF inv. 3908

Lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 0,8x346 cm
EF inv. 3908

Bafta. İpək
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 4,2x161sm
EF inv. 3700

Lace. Silk
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 4,2x161cm
EF inv. 3700

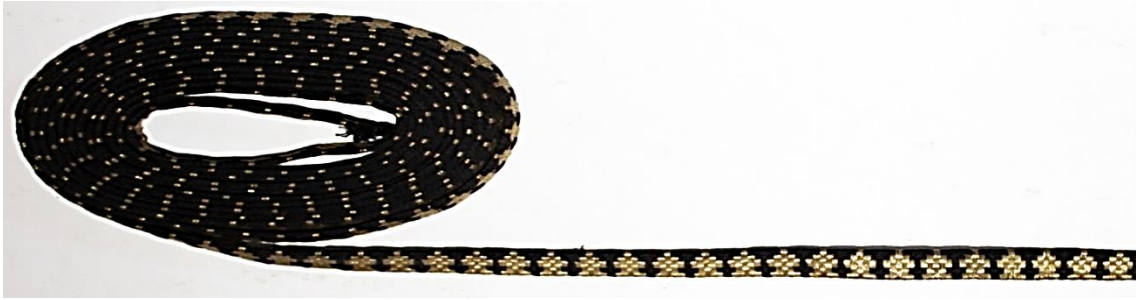
Şahpəsənd. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 2x300 sm
EF inv. 4661

Şahpəsənd (lace). Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 2x300 cm
EF inv. 4661

Şahpəsənd. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 3,5x58 sm
EF inv. 6837

Şahpəsənd (lace). Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 3,5x58 cm
EF inv. 6837

*Bafta. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 1x284 sm
EF inv. 2386*

*Lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 1x284cm
EF inv. 2386*

*Bafta. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 4x 25 sm
EF inv. 5076*

*Lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 4x 25 cm
EF inv. 5076*

*Şahpəsənd. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 3,5x 83 sm
EF inv. 5082*

*Şahpesənd (lace). Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 3,5x83 cm
EF inv. 5082*

*Zəncirə. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 3x300 metr
EF inv. 7817*

*Gold lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 3x300 cm
EF inv. 7817*

*Şahpəsənd. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 3,5x200 sm
EF inv. 5873*

*Shahpesend (lace). Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 3,5x200 cm
EF inv. 5873*

*Qıvrım. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 4x125 sm
EF inv. 5075*

*Qıvrım (curly lace). Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 4x125 cm
EF inv. 5075*

*Şahpəsənd. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 5x120 sm
EF inv. 4037*

*Shahpesend (lace). Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 5x120 cm
EF inv. 4037*

*Zəncirə. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 1,5x400 sm
EF inv. 7814*

*Gold lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 1,5x400 cm
EF inv. 7814*

*Şəms. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 2x150 sm
EF inv. 7816*

*Shams (lace). Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 2x150 cm
EF inv. 7816*

*Şahpəsənd. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 5x120 sm
EF inv. 6184*

*Shahpesend (lace). Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 5x120 cm
EF inv. 6184*

*Şahpəsənd. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 2,5x165 sm
EF inv. 4065*

*Shahpesend (lace). Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 2,5x165 cm
EF inv. 4065*

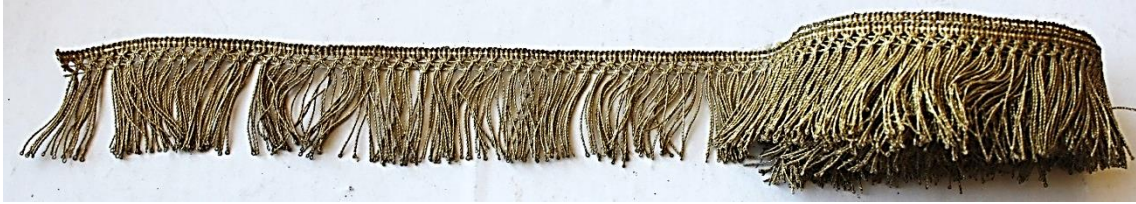
*Zəncirə. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 1x115 sm
EF inv. 5078*

*Gold lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 1x115 cm
EF inv. 5078*

*Zərbafta. İpək, metal
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 2x89 sm
EF inv. 2164*

*Gold lace. Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 2x89 cm
EF inv. 2164*

*Saçaq. İpək, metal, güləbətın
İstehsal üsulu: toxuma
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 4x475 sm
EF inv. 8176*

*Fringe . Silk, metal
Technique: crochet
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 4x475 cm
EF inv. 8176*

*Geyimin qolu ağzına tikmək üçün bəzək. İpək, metal,
sərmə, sünbül qaytan, güləbətın qozalar. Quba
İstehsal üsulu: toxuma, tikmə
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
Ölçüsü: 7x32
EF inv. 2195*

*Decoration for the cuff. Silk, metal, suspender, spike cord,
gold stitch, cones. Quba
Technique: crochet, embroidery
Period: Late XIX- early XX century
Dimensions: 7x32 cm
EF inv. 2195*

*Arxalıq. Tirmə, şahpəsənd, qaragözbafta. Bakı
Dövrü: XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəlləri
Ölçüsü: uz: 56 sm, beli: 42 sm, qolunun uz: 52 sm
EF inv. 6567*

*Arkhalig (woman's wear). Tirma, shahpesend, black lace. Bakı
Period: late XIX-early XX century
Dimensions: length: 56 cm, arm length: 52 cm, width: 42 cm
EF inv. 6567*

*Arxalıq. Məxmər, zərbafta, qaragöz bafta. Naxçıvan
Ölçüsü:
EF inv. 4508*

*Arkhalig (woman's wear). Vilvet, black lace. Gold lace. Nakhchivan
EF inv. 4508*

*Arxalıq. Məxmər, şahpəsənd, qivrim. Naxçıvan.
Dövrü: XIX əsrin sonu –XX əsrin əvvəlləri.
Ölçüsü: uz: 52 sm, beli: 42 sm.
EF inv. 3712*

*Arxhalig (woman's wear). Vilvet, shahpesend, qivrim (curly lace). Nakhchivan
Period: late XIX-early XX century
Dimensions: length: 52 cm, width: 42 cm
EF inv. 3712*

*Tuman. Məxmər, şahpəsənd, qivrim. Naxçıvan.
Dövrü: XIX əsrin sonu –XX əsrin əvvəlləri.
Ölçüsü: uz: 64,5 sm, eni: 320 sm
EF inv. 3713*

*Skirt. Vilvet, shahpesend, qivrim (curly lace).
Nakhchivan
Period: late XIX-early XX century
Dimensions: length: 64,5 cm, width: 320 cm
EF inv. 3713*

*Ləbbadə. Tirmə, sarıma, şahpəsənd. Şəki
Dövrü: XIX əsr.
Ölçüsü: uz: 45,5 sm, qollarının uz: 28 sm,
beli: 40 sm
EF. İnv. № 8870*

*Ləbbadə (woman's wear). Tirma, suspender,
şahpəsənd.
Şəki
Period: XIX century
Dimensions: length: 45,5 cm,
arm length: 28 cm, width: 40 cm
EF. inv. № 8870*

*Tuman. Atlas, tirmə, qanovuz, şahpəsənd, sarıma.
Qarabağ
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: uz: 88 sm
EF inv. 4018*

*Skirt. Atlas, tirma, taffeta, şahpəsənd, suspender. Garabagh
Period: XIX century
Dimensions: length: 88 cm
EF inv. 4018*

*Köynək. Qanovuz, qaragöz bafta. Baki.
Dövrü: XX əsrin əvvəlləri.
Ölçüsü: uz: 71 sm, qollarının uz: 59 sm
EF inv. 7979*

*Shirt. Taffeta, black lace. Baku
Period: early XX century
Dimensions: length: 71 cm, arm length: 59 m
EF inv. 7979*

*Köynək. İpək, satin, zərbafta, sarıma. Baki
Ölçüsü: uz: 58 sm, qollarının uz: 50 sm
EF inv. 7018*

*Shirt. Silk, satin. Gold lace, suspender. Baku
Dimensions: length: 58 cm, arm length: 50 m
EF inv. 7018*

*Çəpkən. Tirmə, şahpəsənd, bafta, çarpaz
Ölçüsü: uz: 59 sm, beli: 37 sm, qollarının uz: 77 sm
EF inv. 1713*

*Chapkan. Tirma, shahpesend, lace, hook and eye
Dimensions: length: 59 cm, width: 37 cm, arm length: 77 cm
EF inv. 1713*

*Köynək. Satin, bafta.
Dövrü: XX əsrin əvvəlləri
Ölçüsü: uz: 54 sm, qollarının uz: 55 sm
EF inv. 1565*

*Shirt. Satin, lac.
Period: Early XX century
Dimensions: length: 54 cm, arm length: 55 cm
EF inv. 1565*

*Köynək. Qanovuz, zərbafta, qaragöz bafta, şahpəsənd.
İsmayilli
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: beli: 43 sm, uz: 59 sm, qollarının uz: 51 sm
EF inv. 5914*

*Shirt. Taffeta. Gold lace, black lace, shahpesənd. İsmayilli
Period: XIX century
Dimensions: width: 43 cm,
length: 59 cm, arm length: 51 cm
EF inv. 5914*

*Arxalıq. Məxmər, çit, qaragöz bafta, zərbafta. Lənkəran
Dövrü: XX əsrin ortaları
EF inv. 9151*

*Arkhalig (woman's wear). Vilvet, black lace. Gold lace. Lankaran
Period: mid XX century
EF inv. 9151*

*Arxalıq. Atlas, şahpəsənd, bafta. Şamaxı.
Dövrü: XIX əsrin sonu.
Ölçüsü: uz: 78 sm, beli: 36 sm, qollarının uz: 68 sm
EF inv. 2268*

*Arkhalig (woman's wear). Atlas, shahpesend, lace. Shamakhi
Period: late XIX century
Dimensions: length: 78 cm, width: 36 cm, arm length: 68
EF inv. 2268*

*Tuman. Məxmər, zəncirə. Naxçıvan
Dövrü: XIX əsrin sonu
Ölçüsü: uz: 52,5 sm
EF inv. 1644*

*Skirt. Vilvet. Gold lace. Nakhchivan
Period: Late XIX century
Dimensions: length: 52,5 cm
EF inv. 1644*

*Tuman. Tirmə, zərxara, sarıma. Qarabağ
Dövrü: XIX əsrin sonu
Ölçüsü: beli: 38 sm, uz: 89 sm
EF inv. 8961*

*Skirt. Tirma, brocade, suspender. Garabagh
Period: Late XIX century
Dimensions: length: 89 cm, width: 38 cm
EF inv. 8961*

*Ləbbadə. Məxmər, çit, tirmə, zəncirə, şahpəsənd. Şəki
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü:
EF inv. 8166*

*Labbada (woman's wear). Vilvet, cotton, tirma. Gold lace, shahpesend. Shaki
Period: XIX century. Dimensions:
EF inv. 8166*

*Arxalıq. Məxmər, bez, qaragözbafta, şahpəsənd. Şamaxı
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəlləri
Ölçüsü: uz: 53 sm, beli: 37 sm, qollarının uzunluğu 53 sm
EF inv. 7544*

*Arkhalig (woman's wear). Vilvet, coarce coalio, black lace, shahpesend. Shamakhi
Period: Late XIX – early XX century
Dimensions: length: 53 cm, arm length: 53 cm, width: 37 cm
EF inv. 7544*

TİKMƏLƏR

Geyim bəzəklərinin böyük bir qrupunu tikmə sənəti növləri ilə ərsəyə gətirilən bəzəklər təşkil edir. Tikmə sənətinin ənənəvi sahələri olan “güləbətın”, “pələk”, “muncuq”, “təkəldüz”, “quşgözü”, “hamar”, “şəbəkəbənd”, “doldurma” və başqa növləri geyimlərə geniş şəkildə tətbiq edilmişdir. Güləbətın tikmə qədim bəzək üsullarından biri olmaqla, demək olar ki, bütün geyim növlərində istifadə olunmuşdur. Quşgözü tikmə yalnız araqcınlarda rast gəlinir və bu geyimlərin möhkəmliyini təmin etmək məqsədilə düşünülmüşdür. Tor və ya şəbəkəbənd tikmə üsulunu isə əsasən rübəndlərdə müşahidə etmək mümkündür.

Çəpkən qolçağı. Xan geyiminə aid. Bez, sərmə. Qacarlara məxsus. Tikmə üsulu: muncuq, güləbətın.

Eni: 4sm. Uzunluğu: 33sm

Dövrü: XIX əsr

EF inv. 2305

Oversleeve of chapkan. Belongs to Khan's wear. Coarse wool. Belongs to Gajars.

Embroidery method: embroidery in beads, gold stitch

Width: 4 cm. Length: 33 cm

Period: XIX century

EF inv. 2305

SAWING

A great group of clothing ornaments arrange decorations created by sawing art types. Gulebatın, pilek, muncuq, takalduz, qushgozu, hamar, shabakaban, doldurma and other types of sawing being traditional branches of sawing art have been widely used on clothes. Gulabatin being one of the oldest sawing types almost have used all types of clothing. Sawing Qushgozu have used only in skull-caps and it have thought to ensure solidity of clothes. Net or sawing shabakaban was found in rubands (face cover).

Çəpkən qolçağı. Xan geyiminə aid. Bez, sərmə. Qacarlara məxsus. Tikmə üsulu: muncuq, güləbətın.

Eni: 4sm. Uzunluğu: 33sm

Dövrü: XIX əsr

EF inv. 2306

Oversleeve of chapkan. Belongs to Khan's wear. Coarse wool. Belongs to Gajars. Embroidery method:

embroidery in beads, gold stitch

Width: 4 cm. Length: 33 cm

Period: XIX century

EF inv. 2306

*Küləcə (Baharı). Məxmər, ipək,
tirmə. Qarabağ
Tikmə üsulu: güləbətin, pilək
Dövrü: XIX əsr
Uzunluğu: 85 sm
Eni: 70 sm
Qol uzunluğu: 30 sm
EF inv. 2053*

*Sleeveless jacket. Velvet, silk, tirma.
Karabakh
Embroidery method: gold stitch,
spangels
Period: XIX century
Length: 85 cm
Width: 70 cm
Length of arm: 30 cm
EF inv. 2053*

*Rübənd. Pambıq, ipək
Tikmə üsulu: tor
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 70x33,5 sm
EF inv. 3234*

*Ruband. Cotton, silk
Embroidery method: net embroidery
XIXth century
Dimensions: 70x33,5 cm
EF inv. 3234*

*Rübənd. Pambıq, ipək, qələmkar
Tikmə üsulu: tor
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 67x39 sm
EF inv. 2494*

*Ruband. Cotton, silk, qalamkar
Embroidery method: net embroidery
Period: XIX century
Dimensions: 67x39cm
EF inv. 2494*

*Rübənd. Çit, ipək
Tikmə üsulu: tor, doldurma
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 69x34 sm
EF inv. 634*

*Ruband. Cotton, silk
Embroidery method: net embroidery, applique embroidery
Period: XIX century
Dimensions: 69x34 cm
EF inv. 634*

*Rübənd. Qanovuz. Şamaxı
Tikmə üsulu: tor
Dövrü: XIX əsr
Ölçüsü: 77x42 sm
EF inv. 7546*

*Ruband. Taffeta, Shamakhi
Embroidery method: net embroidery
Period: XIX century
Dimensions: 77x42 cm
EF inv. 7546*

*Nimtəna. Məxmər, satin, qıvrım
Qarabağ. Xurşud Banu Natəvana məxsus
Tikmə üsulu: güləbətın
Dövrü: XIX əsr
Bədən uzunluğu: 51 sm
Qol uzunluğu: 53 sm
Eni: 90 sm
EF inv. 8788*

*Nimtana (women's wear). Vilvet, satin, qıvrım (lace)
Karabakh. Belongs to Khurshid banu Natavan
Embroidery method: gold stitch
Period: XIX century
Body length: 51 cm
Arm length: 53 cm
Width: 90 cm
EF inv. 8788*

*Darbalaq. Atlas, çit. Şirvan
Tikmə üsulu: güləbətın
Dövrü: XIX əsr. Ölçüsü: 73 X 98 sm
EF inv.2444*

*Drawers. Atlas, cotton. shirvan
Embroidery method: gold stitch
Period: XIX century. Dimensions: 73x98 cm
EF inv.2444*

*Arxalıq. İpək, sintetik
Dövrü: XIX əsrin sonu. Qarabağ
Tikmə üsulu: doldurma
Bədən uzunluğu: 48sm
Qol uzunluğu: 48sm
Eni: 67sm
EF inv. 2119*

*Arkhalig (woman's wear). Silk, synthetic
Embroidery method: applique embroidery
Period: XIX century
Body length: 48 cm
Arm length: 48 cm
Width: 67cm
EF inv. 2119*

*Arxalıq. Atlas, çit
Dövrü: XIX əsrin sonu. Naxçıvan
Tikmə üsulu: doldurma
Bədən uzunluğu: 48sm
Qol uzunluğu: 48sm
Eni: 67sm
EF inv. 5422*

*Arkhalig (woman's wear). Atlas, cotton. Nakhchivan
Embroidery method: applique embroidery
Period: Late XIX century
Body length: 48 cm
Arm length: 48 cm
Width: 67cm
EF inv. 5422*

*Tuman. Məxmər, satin. İrəvan
Tikmə üsulu: muncuq
Dövrü: XIX əsr.
Ölçüsü: uz: 54,5 sm
EF inv. 4146 S*

*kirt. Vilvet, satin. Yerevan
Embroidery method: embroidery in
beads
Period: XIX century
Dimensions: length: 54,5 cm
EF inv. 4146*

*Tuman. Məxmər, satin. Naxçıvan
Tikmə üsulu: muncuq
Dövrü: XIX əsr.
Ölçüsü: uz: 54 sm
EF inv. 4025*

*Skirt. Vilvet, satin. Nakhchivan
Embroidery method: embroidery in beads
Period: XIX century
Dimensions: length: 54 cm
EF inv. 4025*

Araqçın. Məxmər. Lənkəran
Tikmə üsulu: muncuq
Dövrü: XIX əsrin sonu-XX əsrin əvəlləri
Ölçüləri: 8 X 19 sm
EF inv. 1527

Arakhchyn (skull cup). Vilvet. Lankaran
Embroidery method: embroidery in beads
Period: Late XIX – early XX century
Dimensions: 8x19 cm
EF inv. 1527

Araqçın. Tirmə. Lənkəran
Tikmə üsulu: güləbətın, quşgözü
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 6 X 16 sm
EF inv. 1759

Arakhchyn (skull cup). Tirma. Lankaran
Embroidery method: gold stitch, bird's eye embroidery
Period: XIX century
Dimensions: 6x16 cm
EF inv. 1759

Araqçın. Tirmə
Tikmə üsulu: güləbətın, quşgözü
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 5,5 X 15 sm
EF inv. 2566

Arakhchyn (skull cup). Tirma
Embroidery method: gold stitch, bird's eye embroidery
Period: XIX century
Dimensions: 5,5x15 cm
EF inv. 2566

Araqçın. Satın. Quba
Tikmə üsulu: doldurma
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 9 X 15,5 sm
EF inv. 3179

Arakhchyn (skull cup). Satın. Quba
Embroidery method: squint
Period: XIX century
Dimensions: 9x15,5 cm
EF inv. 3179

Araqçın. Tirmə. Bakı
Tikmə üsulu: güləbətın, quşgözü
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 5 X 17 sm
EF inv. 3970

Araqçın. Tirmə. Bakı
Tikmə üsulu: güləbətın, quşgözü
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 6 X 15,5 sm
EF inv. 6451

Arakhchyn (skull cup). Tirma. Bakı
Embroidery method: gold stitch, bird's eye embroidery
Period: XIX century
Dimensions: 5x17 cm
EF inv. 3970

Arakhchyn (skull cup). Tirma. Bakı
Embroidery method: gold stitch, bird's eye embroidery
Period: XIX century
Dimensions: 6x15,5 cm
EF inv. 6451

Araqçın, güləbətın, atlas. Quba
Tikmə üsulu: güləbətın
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 6,5 X 18 sm
EF inv. 7038

Arakhchyn (skull cup), gold stitch. Quba
Embroidery method: gold stitch
Period: XIX century
Dimensions: 6,5x18 cm
EF inv. 7038

Dinga qabağı, məxmər
Tikmə üsulu: güləbətın
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 4,5 X 16 sm
EF inv. 7167

Dinga (woman's headdress). Vilvet
Embroidery method: gold stitch
Period: XIX century
Dimensions: 4,5x16 cm
EF inv. 7167

Araqçın. Məxmər
Tikmə üsulu: güləbətın
Dövrü: XX əsrin əvvəlləri
Ölçüləri: 6,5 X 19,5 sm
EF inv. 8353

Araxhchyn (skull cup). Vilvet
Embroidery method: gold stitch
Period: Early XIX century
Dimensions: 6,5x19,5 cm
EF inv. 8353

Araqçın. Məxmər. Qarabağ
Tikmə üsulu: muncuq
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 8 X 16 sm
EF inv. 9569

Araxhchyn (skull cup). Vilvet. Karabakh
Embroidery method: embroidery in beads
Period: XIX century
Dimensions: 8x16 cm
EF inv. 9569

Araqçın. Tirmə. Bakı
Tikmə üsulu: güləbətın, quşgözü
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 5,5 X 17 sm
EF inv. 8491

Araxhchyn (skull cup). Tirma. Bakı
Embroidery method: gold stitch, bird's eye embroidery
Period: XIX century
Dimensions: 5,5x17 cm
EF inv. 8491

Araqçın. İpək. Bakı
Tikmə üsulu: güləbətın, quşgözü
Dövrü: XIX əsr
Ölçüləri: 7 X 16 sm
EF inv. 8874

Araxhchyn (skull cup). Silk . Bakı
Embroidery method: gold stitch, bird's eye embroidery
Period: XIX century
Dimensions: 7x16 cm
EF inv. 8874

*Corab. Yun, güləbətın
Ayaq ölçüsü: 21 sm
Boğaz uzunluğu: 13 sm
EF inv. 3920*

*Socks. Wool, gold stitch
Foot size: 21 cm
Length: 13 cm
EF inv. 3920*

*Corab. Yun, muncuq. Qarabağ
Ölçüləri: 26 X 26 sm
Dövrü: XIX əsr
EF inv. 9649*

*Socks. Wool, beads. Karabakh
Dimensions: 26x26 cm
Period: XIX century
EF inv. 9649*

*Tumanbağı. İpək, güləbətın. Qarabağ. Xurşud Banu Natəvana məxsus
Tikmə üsulu: güləbətın
Uzunluğu: 150 sm
Dövrü: XIX əsr
EF inv. 9040*

*Lace for skirt. Silk, gold stitch. Karabakh. Belongs to Khurshid Banu Natavan
Embroidery method: gold stitch
Length: 150 cm
Period: XIX century*

*Alınlıq (papaqqabağı), məxmər
Tikmə üsulu: güləbətın
Eni: 7,5s./ Uzunluğu: 50sm
Dövrü: XIX əsrin sonu
EF inv. 1667*

*Forehead decoration, vilvet
Embroidery method: gold stitch
Width: 7,5 cm. Length: 50 cm
Period: Late XIX century
EF inv. 1667*

*Mijə. Xan geyiminin yaxalığı. Bez. Qacarlara məxsus.
Tikmə üsulu: muncuq, güləbətın, sərmə.
Eni: 4sm/ Uzunluğu: 33sm
Dövrü: XIX əsr
EF inv. 2304*

*Mija. Collar of Khan's wear. Coarse coalio.
Belongs to Gajars. Embroidery method: embroidery in
beads, gold stitch, suspender
Width: 4 cm. Length: 33 cm. Period: XIX century
EF inv. 2304*

*Arxalıq. Tirməşal, çit. Qarabağ
Tikmə üsulu: doldurma
Dövrü: XIX əsr
Bədən uzunluğu: 38 sm
Qol uzunluğu: 52 sm
Eni: 76 sm
EF inv. 4522*

*Arkhalig (woman's wear). Tirma, cotton. Karabakh
Embroidery method: applique embroidery
Period: XIX century
Body length: 38 cm
Arm length: 52 cm
Width: 76cm
EF inv. 4522*

Küləcə. Mahud. Təbriz
Tikmə üsulu: təkəldüz tikmə, güləbətin qotaz
Dövrü: XIX əsr
Bədən uzunluğu: 95 sm
Qol uzunluğu: 50 sm
Eni: 80 sm
EF inv. 9943

Sleeveless jacket. Broadcloth. Tabriz
Embroidery method: one star stitch, gold tassel
Period: XIX century
Body length: 95 cm
Arm length: 50 cm
Width: 80 cm
EF inv. 1584

*Küləcə. Məxmər. Naxçıvan
Tikmə üsulu: muncuq
Dövrü: XIX əsr
Bədən uzunluğu: 93 sm
Qol uzunluğu: 55 sm
Eni: 80 sm
EF inv.1584*

*Sleeveless jacket. Velvet. Nakhchivan
Embroidery method: beads
Period: XIX century
Body length: 93 cm
Arm length: 55 cm
Width: 80 cm
EF inv. 1584*

İÇİNDƏKİLƏR / CONTENTS

ÖN SÖZ / PREFACE -----	3
BAŞ BƏZƏKLƏRİ / HEADWEAR ORNAMENTS -----	6
DÜYMƏ VƏ PİLƏKLƏR / BUTTONS AND SCALES -----	17
ƏTƏKLİK, YAXALIQ VƏ ƏLÇƏKLƏR / LAPS, COLLARS AND ARMLETS -----	33
SANCAQLAR / PINS -----	42
KƏMƏRLƏR / BELTS -----	51
AYAQ GEYİM BƏZƏKLƏRİ / FOOT WEAR ORNAMENTS -----	64
TOXUMA BƏZƏKLƏR / TISSUE ORNAMENTS -----	70
TİKMƏLƏR / SAWING -----	86

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi
Ünvan: Bakı şəhəri
Hacı Zeynalabdin Tağıyev küçəsi 4
Tel: 493 23 87
Faks: 598 52 11
İnternet ünvanı: <http://www.azhistorymuseum.az>
Elektron poçt: aztarmuzey@azhistorymuseum.az
Bakı – 2016

«Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzində səhifələnmiş və çap olunmuşdur.

Çapa imzalanıb: 02.11.2016. Format: 84x108 1/16. Qarnitur: Times. Ofset çap.
Həcmi: 6,25 ş.ç.v. Tiraj: 100.

TƏRCÜMƏ
VƏ NƏŞRİYYAT-POLİQRAFIYA
MƏRKƏZİ

Az 1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125
596 21 44; 497 06 25; (055) 715 63 99
e-mail: mutarjim@mail.ru

www.mutercim.az